КВІТЕНЬ, 1957

САМОСТІЙНА УКРАЇНА

INDEPENDENT UKRAINE

Ч. 4

РІК X

ЧІКАГО

НЮ ЙОРК

ВСТАНЕ УКРАЇНА І РОЗВІЄ ТЬМУ НЕВОЛІ...

Видає; Центральна Управа Організації Державного Відродження України.

Головний Редактор — Зиновій Книш

Адреса Редакції і Адміністрації:

INDEPENDENT UKRAINE
Cooper Station P. O. Box 4
New York 3, N. Y.

Редакція застерігає собі право скорочувати рукописи. Рукописи на бажання авторів повертаються.

Передруки з «Самостійної України» дозволені тільки за поданням джерела.

Редакція застерігає собі авторське право друкованих в журналі статтей.

Редакція містить теж дискусійні матеріяли, що є висловом думки автора, а не Редакції.

Статті підписані повним іменем авторів є їх особистими думками і вони не конче мусять висловлювати думки Редакції.

Ціна одного примірника в ЗДА і Канаді — 30 центів. В Англії і Австралії — 2 шілінґи. В інших державах рівновартість 30 центів в перечисленні на валюту даної держави по обов'язуючому курсі.

Передплата «Самостійної України» виносить річно:

в ЗДА і Канаді — дол. 3,
в Англії і Австралії — 24 шил.,
в інших державах рівновартість дол. 3 в перечисленні на валюту даної держави.

INDEPENDENT UKRAINE
Published monthly by the Organization for the Rebirth of Ukraine

Cooper Station P. O. Box 4
New York 3, N. Y.

Edited by the Editorial Board

Subscription in the United States and Canada $3.00 per year.

ЗМІСТ:

ДОПИСИ ДО «САМОСТІЙНОЇ УКРАЇНИ»

Як усі могли завважити, в «Самостійній Україні» мало вісток з життя нашої Організації. Вина в тому Відділів, що не надсилають звідомлень зо своєї діяльности і не виносять на сторінки журналу різних питань у зв'язку з можливостями пожвавлення нашого організаційного життя. Доручаємо нашим Відділам вибрати до Управи одного члена з обов'язком кореспондента, якого завданням буде тримати контакт з Пресовим Референтом Центральної Управи ОДВУ і засобляти його відомостями про життя й працю нашої Організації на місцях. Адреса Пресового Референта;

Mr. W. Nahirniak
3637 N. 50th St.
Milwaukee, Wisc.

ЕНЦИКЛОПЕДІЯ УКРАЇНОЗНАВСТВА

Заходами Наукового Товариства ім. Шевченка підготовляється до друку друга частина (гаслова) Енциплопедії Українознавства, що матиме 4 томи в 20 зшитках на 1600 сторінок. Цілість у полотняних обкладинках з охоронними картонами коштує дол. 50., можна сплачувати місячними ратами. Перший том виходить з друку на днях. Передплату приймає і дає всі додаткові інформації представник Видавництва, д-р Богдан Винар, якого адреса:

Dr. B. Wynar
P. O. Box 1864
Denver 1, Colo.

САМОСТІЙНА УКРАЇНА

Рік X КВІТЕНЬ, 1957 Ч. 4 (100)

„100"

Сьогодні наші передплатники, читачі й прихильники дістають у руки соте число «Самостійної України».

Може воно й мало говорить, сама та цифра, але за нею стоять довгі роки наполегливої і по найбільшій частині зовсім безкорисної праці видавців, редакторів, дописувачів, співпрацівників, кольпортерів, коректорів і технічних друкарських робітників. Скільки разів не ставало вже терпеливости, скільки разів настирлива думка сверлувала мізок — чи не краще кинути те, махнути на все рукою, зайвого клопоту позбутися, спокою власного заживати? Але в найтяжчих умовинах і в найгірших хвилинах основники, видавці і працівники «Самостійної України» завжди могли прогнати зневіру, заціпити зуби і ще з більшою завзятістю братися за діло.

Так довели вони Ваш місячник до його сотого числа. За останнього пів року Видавництво поклало натиск на поліпшення змісту й покращання технічного оформлення «Самостійної України» і в тому напрямі видно вже поступ. На цьому ані наміри Видавництва не вриваються, ані його зусилля не кінчаються: нашим бажанням — довести до того, щоб «Самостійна Україна» стала найкращим, найповажнішим і найцікавішим українським громадсько-політичним журналом поза межами України.

Та тут за мало намагань самого тільки Видавництва. До того мусять долучитися в цілій своїй масі всі наші передплатники, читачі й прихильники. Помогти «Самостійній Україні» найперше тим, щоб вона знайшлася в кожній освіченій українській родині, в кожній свідомій українській хаті. Приєднуйте передплатників «Самостійній Україні», кольпортуйте її при всяких нагодах, дбайте про те, щоб доходила вона до кожної місцевости, де тільки живуть українці! Нехай кожен, узявши в руки соте наше число, сам себе запитається: а що я зробив досі для «Самостійної України»? І нехай відповіддю на те питання буде постанова приєднати їй бодай одного передплатника. Стільки нагод довкола нас, стільки невичерпаних можливостей — вистане дрібка доброї волі в кожного з Вас, щоб наклад «Самостійної України» вдвоє збільшився вже від наступногосвого числа.

Тому просимо Вас — не задовольніться тим, щоб перечитати наш заклик і забути про нього. Кожна велика річ родиться великим зусиллям, а кожне велике зусилля вимагає вкладу праці багатьох людей. Не зацитькуйте свого сумління, що без Вас обійдеться. Ні, не обійдеться ні без Вас, ні без Вашого сусіда, ні без Вашого друга чи знайомого. Всі вони потрібні і кожен з них може багато добра зробити для «Самостійної України» і для справи, що її вона заступає.

Не забуваймо, що кожен новий передплатник не тільки скріплює фінансові підстави «Самостійної України», дозволяє їй виходити кожного місяця, без перебоїв, виходити точно і з часом побільшити свій об'єм. В той спосіб збільшується теж засяг впливу наших ідей: одна людина більше читає журнал — один українець більше продумує над його змістом, а потім несе ті думки між своїх близьких і знайомих. Ми не ставимо собі ціллю зиску з фінансових операцій видавничого підприємства, — нашим головним завданням є ширити в українській громадськості кличі державного відродження України і допомоги їй у політичних змаганнях. Що більше українців читає «Самостійну Україну», то більше коло людей повертається своїми думками до цеї нашої центральної ідеї. Найрозумніші думки, найважніші справи, найцікавіші проблеми залишаться мертвими на сторінках журналу, коли не знайдемо Вашої допомоги, щоб пустити їх у широкий струмінь українського життя.

То ж пам'ятаймо, що першим обов'язком кожного з нас після перечитання цього сотого з ряду числа «Самостійної України» мусить бути присвятити цей місяць справі збільшення числа її передплатників.

НАШІ СПІВРОБІТНИКИ:

На цьому місті виводимо ґалерію співпрацівників «Самостійної України» — співтворців нашого світогляду і будівничих нашої політичної думки.

ПЕТРО СТЕРЧО

Д-р Петро Стерчо — походить з Карпатської України, де побачив світ 14 квітня 1919 в селі Кузьмино.

Народню освіту дістав у рідному селі, до середніх шкіл ходив у 1935-1939 роках у Мукачеві й Сваляві. Закінчив у Братиславі торговельну академію, що видала багато патріотичного націоналістичного молодняку. Від 1945 до 1949 року студіює в «Українській Високій Економічній Школі» в Мюнхені і закінчує її докторатом економічних наук. Водночас студіює право в «Міжнародньому Університеті УНРРА» (1945-1947) і в «Українському Вільному Університеті» в Мюнхені (1947-1949). По приїзді до Америки продовжує студії в університеті Нотр Дам (1953-1955), здобуваючи ступінь доктора політичних наук.

В роках 1942-1944 вчителює в «Українській Торговельній Школі» в Бережанах. На еміґрації вчить в «Українській Торговельній Школі» в Авґсбурзі (1945-1948) а від 1947 до 1950 — він асистентом при катедрі книговедення в «Українській Високій Економічній Школі» в Мюнхені. Від 1955 року є професором-асистентом (доцентом) економії й політичних наук у католицькому університеті св. Вінкентія (оо. Бенедиктинів) у Латроб, Па.

Як усе довоєнне покоління української молоді, д-р Петро Стерчо швидко зачинає свою громадську працю. В шкільних часах належить до «Пласту» й абстинентського Товариства «Відродження» і до «Етнографічного Товариства Підкарпатської Руси». Зокрема діяльним був д-р Стерчо на студентському відтинку. В Мюнхені головує в «Українській Студентській Громаді» і стає членом-основоположником Українського Студентського Товариства «Січ», що згодом стало зав'язком Об'єднання Українських Студентських Товариств Національного Солідаризму «Зарево», якого він першим віцепрезидентом і автором статута. По приїзді до ЗДА стає керманичем Крайового Проводу «Зарева» в ЗДА, організатором і президентом «Стипендійного Фонду ім. Олега Ольжича». В роках 1946-47 бачимо його на становищі Секретаря Представництва ЦеСУС-а в Німеччині, а в 1951-1953 — першого віцепрезидента ЦеСУС-а й Голови американського відділу ЦеСУС-а.

Попри всі ті обов'язки д-р Петро Стерчо знаходить час і на працю в інших ділянках національно-громадського життя, як ОДВУ, МУН і «Братство Карпатських Січовиків».

В науковій ділянці є він членом «Наукового Товариства ім. Тараса Шевченка», «Американської Асоціяції Політичних Наук», «Асоціяції Американських Економістів», «Американської Академії Політичних і Суспільних Наук».

В роках великих надій Карпатської України стає він членом «Карпатської Січі» і в березні 1939 року відступає в боях на Словаччину, де його Відділ на якийсь час інтернують. В 1941 році змобілізовано його до походу на схід, як військового перекладчика. Відмовляється скласти присягу вірности,

мусить утікати й скриватися якийсь час у Генерал-Ґубернаторстві, Холмщині й Волині.

Публіцистичні схильності виказує д-р Петро Стерчо вже змалку, дописуючи до ужгородських видань для молоді «Пчілка» й «Пластун» і до тижневика української торговельної академії «Тиса» в Мукачеві. Опісля друкує свої статті в карпато-українському офіціозі, щоденнику «Нова Свобода». На еміґрації співробітничає в органі УНО «Український Вістник» у Берліні, в «Студентському Вістнику» і «Студентських Вістях» у Мюнхені. Видавав і редаґував орган «Білорусько-українського Міжстудентського Комітету Співпраці» — «За дружбу» в Мюнхені 1945-1947, дописував до «Українського Бюлетеню Інформації» (УБІ), «Променя», «Нашої Думки» й «Шляху Молоді», «Українського Слова» в Парижі, «Нашого Клича» в Арґентіні, «Хлібороба» в Бразилії і до «Свободи» в Джерзі Сіті, а також до «Народного Слова» в Пітсбурґу. В «Зареві» редаґував «Листок Дружби».

З окремих його праць слід відмітити «Основні відомості про торгівлю» (підручник для українських торговельних шкіл), «Суть грошей у світлі їх функцій», «Функції грошей» і «Народня Торгівля», «Марксівська теорія революції», «Дух американської демократії».

Д-р Петро Стерчо, як уродженець Срібної Землі, написав низку статтей-розвідок про свою вужчу Батьківщину, як «Національне відродження Карпатської України» (в альманаху ОУН), «Допомога ОДВУ Карпатській Україні», «Вибори до Першого Сойму Карпатської України» і ряд менших статтей, а тепер працює над більшою книгою п. н. «Матеріяли й документи до історії Карпатської України в 1919 — 1939 роках», з якої уривок містимо в цьому числі нашого журналу.

На запросини «Американської Народної Енциклопедії» в Чікаґо 1956 року написав туди розвідку «Диктатура».

В «Самостійній Україні» співробітничає д-р Стерчо від часу свойого переїзду до ЗДА. З усіх його статтей пробивається твердий націоналістичний світогляд, якого визнавцем був він від зарання своєї молодости. Як один з плідніших публіцистів націоналістичного руху дає надії, що не одну ще добру річ випустить з-під свойого пера і збагатить нею нашу політичну літературу.

Д-р Петро Стерчо

СОЦІЯЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ РОЗБУДОВА КАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ В 1938-1939 РОКАХ.

Уряд автономної Карпатської України, на чолі з монсіньйором д-ром Авґустином Волошином, здавав собі справу з того, що не досить осягнути політичну волю, бо сама політична воля по собі ще не розв'яже всіх життевих потреб народу. Усвідомлюючи собі факт, що без економічного добробуту населення важко зреалізувати політичну волю, державний провід Карпатської України придавав дуже багато уваги піднесенню життевого стандарту населення, як ключевій ланці у всесторонньому розвитку народу.

Міністерство Господарства Карпатської України, очолюване мін. Юліяном Ревасм від самого початку існування державности, мало до розв'язки чи не найважчі завдання. Збідоване населення Верховини, перервання нормального ходу місцевої невеликої індустрії, фінансування всіх ділянок державного життя — це були нелегкі справи до полагодження, а зокрема в тій ситуації, що постала по втраті важливіших міст — Ужгороду, Мукачева й Берегова - і родючої надтисянської та надлаторичанської долин, що були одиноким центром надвишки сільсько-господарських продуктів. Перервані шляхи ще більш утруднили ситуацію, бо Хуст — нова столиця держави, — була цілковито відірвана від Праги й Братіслави, якщо йдеться про залізниче сполучення. Ця ситуація давала надію мадярам і полякам, що карпатські українці по віденському арбітражі в силу важких обставин будуть змушені зрезигнувати з самостійности й «подадуться під мадярську протекцію».

Та мадярсько-польські надії не сповнилися. Політичний провід Карпатської України, Українська Народна Рада, очолювана самим прем'єром уряду Карпатської України, сл. п. мсґр. д-ром Авґустином Волошином, сказала тверде «НІ». Але не тільки сказали карпатські українці «НІ», вони, на заклик Батька Волошина, «закотили рукави» і взялися за всесторонню розбудову країни. Негайно по перенесенні столиці з Ужгороду до Хусту, Перша Центральна Українська Народна Рада видала «Мані-

*) Уривок з більшої праці.

фест» звернений до «Українського Народу Підкарпаття», в якому — крім повідомлення про рішення Ріббентропа й Чіяна віддати найбагатші частини Закарпаття мадярам, сповістила також населення про невідклдні пляни Уряду Карпатської України розбудувати країну всесторонньо й піднести життьовий стандарт її мешканців.

Цей плян вміщено в десяти точках, що їх подаємо тут без жодних змін з оригіналу «Маніфесту»:

«Перша Центральна Українська Народна Рада, турбуючись долею всього українського народу нашого, котрий стільки поніс жертв у боротьбі за свою волю, тепер проголошує, що вона з повною відповідальністю перед народом і його майбутніми поколіннями буде і надалі стояти на сторожі права та здобутої свободи українського народу. А для того, щоб народ наш був всебічно забезпечений, на внесок Першої Центральної Української Народної Ради, влада чим скоріше зробить наступне:

1. Переведе земельну реформу та лісову реформу на справедливих основах, приділюючи вільні землі безземельним та малоземельним селянам.

2. Побудує промисл для обробки та переробки сирівців, що їх стільки має на землі й під землею наш край.

3. Подбає про піднесення й розвиток хліборобства, скотарства й садівництва, щоб одиниця земельної площі та сільські господарства давали більше виробів.

4. Створить кооперативну організацію працюючих людей, відкриваючи споживчі, кредитові дружества та дружества для збуту виробів. 5. Розбудує модерне молочарство за взірцями гірських країн, які своїми молочними продуктами постачають цілий світ і живуть багато у своїх горах.

6. Побудує фабрики та пили для спрацювання лісових матеріялів, фабрики для спрацювання овочів та інших харчових рослин.

7. Побудує дороги, залізниці, мости й закріпить береги та зреґулює ріки, щоб вони не нищили ґрунтів наших господарів.

8. Приступить до великого будівництва домів, шкіл, залізничних станцій, лічниць і інших споруджень, щоб забезпечити населення вигідними помешканнями та загалом піднести життєвий рівень.

9. Розбудує шкільництво різних ступнів, збільшуючи кількість народніх та середніх шкіл, і створить свою українську високу школу — університет. Подбає про те, щоб діти незаможних родичів могли вчитися в середніх та високих школах.

10. Подбає про тілесне виховання народу, сприяючи організації товариств для плекання спорту й гімнастики.

Все це виконає наша влада в прискореному порядкові, щоб скорими кроками наздогнати передові народи світу й вивести наш народ на широкий шлях поступу й щасливого життя».

В цитованих десяти пунктах схоплено фактично найпекучіші питання країни, що наболіли були впродовж століть чужого панування. До першої світової війни більшість землі була в посіданні великих чужинних землевласників, і вона лежала облогом і служила тільки оленям, диким кабанам, вовкам, лисам і ведведям, що безпощадно й безкарно нищили засіви й тих бідаків-селян, які ще мали по кусникові поля і старанно його обробляли в надії прокормити свою родину. По перевороті переведено частинну земельну реформу, але кращі землі віддано чеським леґіонерам, у лісовій господарці введено загострення до такої міри, що населення не мало чим опалювати хат, а крім того не мало де випасати худоби. Не диво, що ЦУНРада в свойому «Маніфесті» поставила цю справу до розв'язки на перше місце. Відносно використовування земних багатств країни, уряд вів переговори з закордонними фірмами й на весні мали розпочатися на широку скалю закроєна праця.

Найпекучішою справою було наладнання розбитої і перерваної комунікації, тому-то до цієї праці приступило Міністерство Публічних Праць негайно. В пляні була побудова автостради вздовж усієї федерації чехів, словаків і карпатських українців, з Праги до Ясіня, що мала сполучувати ЧСР з Німеччиною на заході і з Румунією на сході. Поки тут велася тільки підготовча праця, то на терені Карпатської України велося будівництво шляхів дуже інтенсивно. Насамперед, розбудовано маґістралю з Хуста через Довге-Сваляву-Перечин до Березного і Пряшова. Фактично ця маґістраля була найважливішим шляхом постачання Карпатської України продуктами з заходу. В короткому часі вибудовано об'їздовий шлях біля Мукачова, а також біля Ужгороду, й урухомлено автобусові лінії Хуст-Кив'яжд-Свалява. В порівняльно короткому часі урухомлено около 500 кілометрів залізничного та коло 2000 кілометрів автобусового реґулярного сполучення.

Іншою надзвичайною пекучою справою від самого початку урядування самостійного уряду Карпатської України було прохарчування населення. Ніде правди діти, в складі Карпатської України по віденському арбітражі залишилися самі гори, Верховина з її малоплодючими полонинами. На переднівку на Верховині майже щороку бракувало хліба й уряд був змушений постачати харчові продукти. Карпатська Україна, в її нових кордонах, була змушена ще більше привозити харчі з-за кордону. Тоді як Мадярщина ставилася з наявною ворожістю, Польща вирішила завдати ще більшого удару, перериваючи залізничне сполучення з Карпатською Україною на всіх трьох лініях. В додатку почала надсилати масово своїх терористів у північні райони країни, які непокоїли населення так вдень як і вночі.

Не вдалося польському міністрові закордонних справ, Бекові, прихилити короля Румунії, Кароля, на свій бік, мимо кількакратних заходів. Румунія була одиноким сусідом що ставилася до уряду Карпатської України доброзичливо, о. А. Волошин-

нові вдалося заключити торговельний договір з Румунією про реґулярне постачання харчовими продуктами країни вже в першій половині місяця листопада 1938, тобто зараз по мадярському заборі Ужгороду й Мукачева. В той спосіб справа постачання харчами була розв'язана бодай тимчасово.

В напрямі скріплення активів економічного балянсу Карпатської України, заплянowано розпочати видобування нафти й вугілля. Будова нафтових шибів і рафінерії на місці вимагали більших вкладів капіталу, натомість видобування паршоякісного карпатського мармуру в Нересниці, Широкому Лузі, Підлеші, каоліну в Дубриничах, а зокрема соли в Солотвині, могли бути скріплені без надто великих вкладів. Також розпочато вже було будівництво млина соли в Солотвині, бо за дотогочасного режиму карпато-українська сіль мололася в Оломоуці, в Моравії, звідки поверталася за збільшеною втвоє ціною. Зокрема перед деревообробною школою в Ясіню стояли нові можливості в наслідок втрати територій ЧСР, що зосереджували різьбарську й забавкову індустрію.

Мінеральні води, а в зв'язку з тим і майбутня туристика, в бюджеті Карпатської України мали представляти поважну позицію. Мінеральні води з Поляни — «Поленайку» — та з Солочина — «Марґіту» — експортовано впродовж минулих десятиріч до країн заходу у пляшках, як воду до пиття. Мінерально-водні купелі вже існували в Буштині, Рахові, Квасах, Соймах, Сваляві, Поляні, Солочині, Келечині й деінде. Невикористовувані до того часу мінеральні води, зокрема джерела в Вучковім, Округлій, Нересниці, Устьчорній, Руській Мокрій, Німецькій Мокрій, Краснім, Устриках, Лугах, Богдані та на багатьох інших місцях нашої чудової Верховини, Карпатська Україна плянувала використати якнайдоцільніше. Урядові інституції вже вели жваву підготовку до скріплення туристичного руху в наші Карпати, що мало значно скріпити активи закордонного платничого балянсу Карпатської України. Вигляди були добрі.

Окрему увагу Міністерство Господарства присвячувало лісництву, виноградництву й садівництву. По тій лінії, як також по лінії зінтенсифікування плекання худоби, уряд пильно клопотався зокрема піднесенням освіти селян. Фахівці в різних ділянках їздили по всіх закутинах Закарпаття й виголошували доповіді для селян та давали безкоштовно поради, як використати земельну площу якнайдоцільніше. Уряд встиг уже поробити конкретні заходи для піднесення продукції молочних продуктів, розділюючи велику скількість насіння конюшини поміж верховинцями на засів і корм для худоби.

Якщо йдеться про торгівлю, то вона була засадничо в жидівських руках. Право приватної власности забезпечено для кожного громадянина, а в тому й громадян жидівської національности. Тому, крім намагань організувати торговельну кооперацію та заохоти українців брати торгівлю в свої руки, уряд не робив жодних змін у цій ділянці. Розбудова індустрії мала переводитися українськими силами наскільки це було можливе, а там, де треба було більших вкладів, уряд намагався притягнути чужоземні інвестиції, застерігаючи собі право контролювати рух затруднення, щоб у той спосіб забезпечити затруднення в підприємствах з чужим капіталом українців у першу чергу. Таку умову списано було напр. з одною німецькою фірмою. Цікаво відмітити, що українці з різних країн світу були дуже зацікавлені в інвестиціях у карпато-українську індустрію, і так напр. деякі американські українці, на чолі з К. Лисюком, хотіли розбудувати фільмову індустрію, тоді як українці зо Швеції були заінтересовані в першу чергу в деревному промислі. Якщо йдеться про оподаткування населення й податкову політику, то уряд Карпатської України проголосив був низку пільг у цьому відношенні, зокрема в справі податкового заборгування. Розглядано дуже старанно можливості обниження податків. Щоб допомогти збідованому населенню, з якого чужі володарі висмоктували останні соки, Українська Народна Рада Карпатської України звернулася в лютому 1939 року з закликом до всіх українців у світі підтримати матеріяльно молоду державу в формі добровільного оподаткування себе у висоті одного процента з заробітної платні. Керівником Українського Народного Фонду був іменований пполк. Сергій Єфремов, шеф рахункового відділу при Президії Правління. Офіційний орган УНО, «Нова Свобода», щоденно оголошувала довгі списки щирих жертв українців, що надсилали національний даток з усіх закутин світу.

Треба ще відмітити, що фінансово-господарські розбіжності поміж урядом Карпатської України і Прагою при переговорах відносно федерального та карпато-українського бюджетів грали не останню ролю в кінцевих українсько-чеських непорозуміннях. Ішлося, очевидно, про деякі позиції прибутків і видатків. Карпато-український уряд обстоював думку, що з федерального бюджету повинні бути вжиті певні суми для інвестицій у Карпатській Україні, оправдуючи своє домагання тим, що впродовж 19-тилітнього чеського панування інвестовано в Карпатській Україні дуже мало, у великій дис-

пропорції до зібраних з населення податків. Сіллю в очах чехів було фінансування «Карпатської Січі» і вони домагалися безправно вгляду в цю справу, на що уряд Карпатської України ніяк на годився. Тих справ ужили чехи як протест для назначення ген. Лева Прхали міністром господарства Карпатської України ,а також для відкладання скликання Сесії Сойму Карпатської України.

Уряд о. Августина Волошина докладав усіх зусиль, щоб народ відчув не тільки політичну волю, але й піднесення економічного добробуту. І нарід щойно починав реально відчувати різницю в добробуті, як його вороги остаточно об'єдналися і поневолили його поновно.

Д-р Юліян Вассиян

ПРОСТІР МІЖ МОСКВОЮ І ВІЗАНТІЄЮ.

Простір між Москвою і Візантією історія, як до нині, призначила на посередника. «З варяг у греки» — цей вислаз окреслює нашу територію, як щось посереднє, проміжнє. Християнство йде чарез Київ до Москви — і там кінчиться. Наступ Заходу в формі католицизму заломався і зробив у нашій історії вилім, до нині ще ніяк не загладжений. Ця половинчастість також — як посередність в інших випадках - вказує на внутрішню несуцільність, розшарованість, на брак органічного центру в історичному житті українського народу. Київ за близько віддалений від Візантії, щоб бути більш ніж посередником, т. є. щоб отримані впливи засимілювалися в буйній стихії власної духової індивідуальности. Київ за близько найвпливовішого центру культури, щоб струмінь впливів мав час утратити свою матеріяльну, безпосередню силу, бо тоді перейшовши фільтр психічного опору, він — хоч значно поменшений — був би більш хрустальний і вартісний.

Але заки прослідити й оцінити історичне середовище України в момент її державного зв'язку, треба рішити питання теофізичних передумов духово-культурної індивідуальности.

Найважніше питання української історіософії, це пояснити упадок старої київської держави та показати причини, що майже на сім століть спинили розвиток державности на українських землях, а головно в їх осередку — Києві. Період козаччини з центральною постаттю Богдана Хмельницького це тільки геніяльна імпровізація, що її творчий розмах вистарчив ледви на одне століття. Вкінці найновіший заблиск державництва завдячує свою появу виїнятково сприятливій ситуації одночасного розгрому обох сусідніх монархій - австрійської і російської — яких провал витворив на всю ширінь прірву, що з неї піднялася українська державницька думка, однак тільки на дуже короткий час, бо задавив її двосторонній настрій обидвох державних центрів історичних геґемонів на українських землях.

Величнo започаткований старокняжий період України не витворив **ідеї Київської Великодержави,** перед маєстатом якої мовкли б усякі особисті — партикулярні амбіції. Установа (інституція) **великого князя київського** існувала, однак її авторитет не був фактичною силою, що виявлялася за кожним разом, як тільки на київський престол вступав князь без особистих прикмет володаря. Але робити з приводу недостачі постійних централізаційних інституцій княжій історії засадничий закид — рисковно. Вимова вислідів порівняльних студій над державним і суспільним устроєм та засадами політичного світогляду тогочасної Європи підкреслить розвиток подій на наших княжих землях переважно як **нормальний,** згідний з духом часу, відповідний до психології і практики доби. В цілому ряді держав, у всіх кінцях і країнах Європи відбувається аналогічний процес інтеграції («збирання земель»), що майже **ніде не може** закріпитися на довший час у формі державної постійности. Всі державні новотвори раннього середновіччя розпадаються з незрівняно більшою легкістю, ніж вони були збудовані. Ніякий з них не має в основі тривких державно-творчих первнів, ні суб'єктивних. Навіть твір Карла Великого не втримується, і то не виключно з причин правно-політичного рішення самого цісаря, що поділив свою державу між трьох синів. Ні, розпад франконської держави лежав не в політичному атомізмі февдальної політичної мудрости, але в ній самій, в її слабості, в її **номінальній** тільки, поверховній цілості, в якій усі сполучні в'язання були механічними, тоді як природа державної цінности має **органічний** характер 1), без якого вона не може довше проіснувати. Ще вимовніший приклад Середньої Європи, «Римське Цісарство Німецького Народу», що так могутньо заповідалося в добі Оттонів ,вкінці не втрималось і не витвори-

ло **державно-політичної цивілізації.** Немалу ролю відограли тут згадані принципи февдального думання.

Між причинами, що поважно ослаблювали імпет европейських народів до творення великих державно-політичних організацій, не останнє місце займає християнство. Його боротьба за владу вимагала підтримувати проти речників і чинників світських засад індивідуалістичні інтереси абстрактного християнина та на кожному кроці не допускати до верховодної позиції представників **світогляду землі.** Взагалі християнство відіграло в історії Західньої Европи долеву ролю. Нині ще не вияснений достатньо зудар духа християнської релігії з природньою психікою народів, племен і рас, що жили в Европі. Стоїмо хвилево нерішені щодо остаточного підсумку тих взаємин, вагаючись покласти при вислідній знак вартости — додатній чи від'ємний. Цивілізаційна роля християнства, що зуміла перещепити на північно-европейський ґрунт залишки південної античної культури та дати йому безпосередньо зразки організаційних засад прозорого, ясного латинського генія (Католицька Церква), це безсумнівні факти, над якими злишня дискусія. Зрештою, тут роля християнства не насуває поважніших замітів, коли поставити питання про її додатнє значення. Інакше представляється справа, якщо йдеться про вплив духа християнської науки на життя людини, на її світогляд, ідеали, практику діяльности. Не можна сумніватися, що діяння цього впливу було скоріше **затримне** для стихійної живловости дівичих душ европейських народів, ніж — як це звичайно формулюють історики нової культури — оформлююче їх, що впроваджувало набіг життєвої енергії до властивого річища. Наша історія західної або фавстівської людини виявляє в найвищій мірі оригінальне явище, що його не можна собі остаточно вияснити, до тої міри воно дивоглядне, парадоксальне: **біла раса,** серед якої прийнялася християнська **релігія любови,** отже з погляду ніжности найдитинніша та одночасно найбільш неземська, тогосвітня, — та сама раса виявила рівнорядно найсильніше заборчі, користелюбні й експлуатаційні інстинкти. Колоніяльна політика XIX століття може послужити для конфронтації панівної релігії білої раси — християнства — з її психологічним імперіялізмом найкращим, просто непомильним дзеркалом. 2)

Історія перших п'ятнадцяти століть після Христа, це немов вступ до властивого оформлення національних індивідуальностей европейських спільнот, що починають з 15 сторіччя входити в стадію найінтенсивнішого розвитку. Чергу цих великих національних суб'єктів начинає Еспанія, продовжує Франція, Англія, а далі Німеччина. Одночасно появляються там такі незаперечні величини, як Голяндія, Швеція, перед тим Венеція, однак це сили без довшого **історичного віддиху.** Згаданий півторатисячний цикль стає ареною безнастанної боротьби найрізніших расово-племінних груп, культур, релігій. Відношення між простором Европи — без сарматського комплексу — та числом етнічно-расових відмін відворотно пропорційне і це єдине пояснення невичерпних засобів внутрішньої енергії, безлічі вогнищ боротьби та безприкладної жорстокости й нещадности, аж до буквального взаємного винищення. У тому суворому змаганні великого числа здорових племен за основи історичного розвитку перемагали — зрозуміло — найсильніші, однак перемога не приходила легко, бо вирівнюючий процес завдяки глибокій диференції триває порівняльно довше й утруднював осягнення очевидної переваги.

В Східній Европі цей процес національного оформлення триває до сьогодні. Німецька нація постала властиво в 1871 році і це треба вважати початком завершеного процесу, якого друга половина припадає на післявоєнний час, точніше, на добу панування націонал-соціялістичного світогляду. Національне остаточне оформлення українського народу ще не відбулося і його кінцева фаза ще тільки перед нами.

II.

Хоч як приманливо послужитися аналогією з історією Західньої Европи, то поза подібністю февдальних понять про державу та її поділ між дітей суверена, не можна ніде більше вживати тієї аналогії, головно, коли справа йде про нашу проблему впадку Київської Держави. Перша різниця, що кидається ввічі, це не однакова роля християнської Візантії і християнського Риму супроти свого північного передпілля. **Рим був у відношенні до варварської півночі передусім культурною, цивілізуючою і дисциплінуючою силою.** Для морально здорового християнського суспільства розклад античної цивілізації в часах цісарського Риму не тільки що не був психічно небезпечний, а навпаки, він, як наглядний образ упадку, був душевно скріплюючий і визивав амбіції післанництва. Отже з боку безпосереднього життя поганського Риму, що століттями купався в самоспальній гарячці звірячої тілесної розкоші, не йшла ніяка небезпека для морально-доброї, молодої і незіпсованої душі християнської громади. За велика була формуюча потуга християнської релігії, щоб занепадна зараза кона-

1) Читай твір Гелена: Der Staat als Lebenswesen

2) В цьому місці автор ставить заввагу, що цю проблему треба дуже основно прослідити і що він збірається зробити це на іншому місці. Прим. ред.)

ючого поганства могла вжертися в міцне тіло молодого християнського організму. Християнство взяло зо старого світу його найздоровшу частину: організаційний досвід Риму і його монументальний твір — право. З такою зброєю в руках та з християнською ідеєю в душі йшов південь на підбій півночі. Хоч політично напрям подій ішов навпачно — Північ наступала на Південь — то релігійно, духово й культурно пішов з Півдня велетенський наступ, гідний завойовницького розмаху античного Риму. Дух імперіялізму, дарма, що сповидно й початково релігійного тільки, переємно вступив у межі західньо-християнської Церкви і став продовжувати в залежній формі традиції староримських підбоїв. Заатакований з усіх сторін навалами варварів, що періодично налітали на столицю світової імперії, непереможно притягані **правом культурної вищости і багатства,** Рим, піддавшися попередньо новій стихії духа, відповідав без порівняння сильнішою зброєю, наступом могутньої релігійної ідеї, що підбила собі цілі народи вірних. Поволі Рим відвойовує назад утрачене значення світового центру під формою духової метрополії і з тієї бази суприматії релігійного світогляду над світським відбувається систематичне опановування вузлів політичного життя народів Європи. Боротьба Півдня з Північчю за владу над світом доказує, наскільки християнський Рим засвоїв собі, а може властиво **відновив у собі патос** всесвітнього імперіялізму старого Риму. Примітивний світ північних варварів зустрінув на шляху свого стихійного розгону гідного противника і ця бойова зустріч з одного боку універсальної релігійної ідеї, організаційної традиції та юридичної культури, а здругої — бойового займанського духа, душевної простоти і культурного голоду витворила взаємне обостороннє доповнення, вирівняння. Сьогодні 3) вправді ідеалом німецького расизму підняти проти християнства обвинувачення спинення і притолочення специфічної культури ґерманського духа, що під впливом християнізму втратив своєрідний напрям розвитку і тому не виявив повнотою своєї внутрішньої форми. Обвинувачення поквапне і для прокурора в високій мірі незручне. В боротьбі рішає фактичне відношення сил, так що якась незаслужена перемога не має фізично місця. Коли християнство зуміло накинути Європі характер її духового розвитку, а головно промостило вільний шлях політично-юридичній культурі римського генія, то це нормальний вислід подій і доказ, що протилежні чинники виявили замало живучости та придатности стати засадами своєї будучности. Факт перемоги християнства над цілим рядом молодих народів доказує, що воно репрезентувало в собі вартості для них атракційні, притягальні своїм формотворним, організаційним значенням. Передусім були це скарби організаційного досвіду античної історії. 4)

Схід Європи виявляє хіба тільки формальну зовнішню подібність — християнський Південь і поганська Північ — зрештою суттєвий бік його історичного процесу зовсім відмінний. Східній тип християнства вибуяв в абстракції, контемпляції, аскетизмі, втечі від життя. Коли Західня Церква майже від початку оживлялася життєвим патосом романської раси та озброїлася таким могутнім інструментом-зброєю, як організаційний досвід державної римської традиції і в такому стані духового оформлення приступила до своєї місії будівництва життя — постійного, щоденного, реального — то східня Церква згаданих суб'єктивних і об'єктивних передумов не мала. **Схід був усе тільки завойованою провінцією Риму,** яка в цісарську добу жила **синкретизмом різних (культурно-суспільних традицій** з перевагою геленістичних первнів. Мішанина рас, культурних, психологічних і політичних типів, релігій, вірувань і фолософських доктрин творила в висліді мозаїку духової різнобарвности, що не була ніякою органічною цілістю й однозначного впливу не виконувала. Візантійський період римського цісарства переходить усі фази впадку великої культури. Параліч волі виявляється якраз найвиразніше в майже незамітній агресивности християнської ідеї по боці організації громадського життя. Ніякої подібности до суворої річевости та життєвого такту західнього християнства, що увіссало в себе організаційно надхнення римської душі. Там відродився політичний імперіялізм у майже неослабленій силі в живучості християнської ідеї, тут вона **звертається до себе,** вглиблюється у власну істоту і відривається цілком від життя, щоб завмерти в езотечній безтілесності. Спіритуалізм східнього християнства, його духова виключність і протижиттєва настроєність, це не тільки наслідок самого контемплятивного, медитативного душевного типу Сходу, т. зн. устроєвого, внутрішнього стану суб'єкту, але й об'єктивних особливостей середовища, як власного так і чужого.

Динаміка римської державности на східньо-європейських землях не досягнула ніколи ступня натуги та ширини, мішаних різних орієнтальних расово-племінних відламів з перевагою грецьких етнічних елементів у середині, не мала суб'єктивних даних, щоб бути виконавцем політичних постулятів римського духа. Державно-політична влада військо-

---

3) Праця писана в 1934 році, в тюрмі у Седльцах. (При. Ред.).

4) Тут автор подає примітку: «Поглибити читання взаємовпливів християнства і молодих європейських народів».

вого механізму з одного боку та ледачість політично здеґенерованих різноплемінних груп місцевого населення з другого боку, **східньо-римське цісарство тривало силами досконалої системи політичної влади, вальорами методи й досвіду правління,** а не чеснотами людських верстов, їх політичною культурою, патріотизмом і державницьким суб'єктивізмом. Між не-римлянами Східнього Цісарства таких людських груп не було, **тому владу треба було сперти на механістичній функції зовнішньої норми, правної засади, адміністраційного примусу, формального наказу.** Тут, у недостачі живої людської основи підмету здібного органічними власними силами творити зміст римської державности та форми політично-суспільного життя, лежить потенціяльно **вся душа візантинізму,** від релігійної аскези до політичного дефетизму.

В основі візантійської держави **не жив і не творив один центральний антропологічний тип.** Це рішило про **синкретизм цілого життя** схід. цісарства, про його пасивізм східнього християнства, формалізм та інтелектуалізм візантійської культури, яловість літератури. Чи знаючи про недостачу такої систематично-душевної передумови, треба дивуватися, що **життя** східньо-римського цісарства, це властиво повільне **конання** в атмосфері найвищої штучности зовнішніх форм блиску, в яких уже не було тіни монументальної величі, простоти й силової дійсности римського духа. Візантійський імперіялізм — сполука цих двох слів бринить як ґротеска. Не знаємо нічого про великі воєнні подвиги Візантії, її загальний характер є збережно-оборонний. Упадок західнього цісарства наступив значно раніше, бо на заході Европи відбувався мандрівний рух народів, яких бойові хвилі вдаряли безнастанно об мури вічного міста, що вкінці знесилилось, вичерпало всі свої оборонні сили і перестало жити як столиця світової імперії. Північ Західньої Европи натискала концентричними набігами на Рим, в додатку з інших сторін Европи, зо сходу й Заходу тягнулись наїжені орди варварів, що не мали спокійного сну, доки не уявляли себе переможцями і наїздниками леґендарного Риму. Статуя найбільшої держави стягала з усіх боків фалянґи людської голодної молодости, що мріяла про славу, велич і багатство. Візантія ніколи не була таким атракційним осередком для свойого широкого оточення, але й воно не дорівнювало числом племен, войовничістю вдачі і силою духа оточенню Західнього Цісарства. Так упадок політичної самостійности надзвичайно скріпив провідницькі амбіції Півдня на іншій царині — релігійній. Сталося так, немов цілковитий розгром і упадок на фронті державно-політичної суверенности відразу реґенерувався і воскрес у цілій ширині на протилежному відтинку геґемонії духа. Таким чином ніби збереглася часова тяглість римського принципату та єдність історичної верховодної позиції Риму. Західня Церква дійсно доросла до висоти завдання і виконувала його впродовж багатьох **століть.**

Збереження східньо-римського цісарства протягом наступних століть не ділало пробудно на живчик внутрішнього життя, навпаки, його успішніше розслаблювало і систематично приготовляло до певного розкладу. Державна суверенність, що встоювалась перед заслабими противниками, давала довгий час захист життю, що було позбавлене конструктивних ідей, зате вичерпувало бакхічними веселощами упадкової доби. У візантійському цісарстві нічого нараз не пропадало — і нічого на його місце не народжувалося. Тут, на перехресті Европи й Азії відбувався ліквідаційний процес останків великих життєвих здвиґів минувшини. Епіґонічна риса Візантії, не дивлячись на її пишноту зовнішніх форм, велике мистецтво й архітектуру, пояснює, чому християнство сталося тут зовнішнім додатком до зрошеної самоцвітами корони візантійського цісарства, бо внутрішньо воно відступило на трансцендентні позиції самозасклепленого соліпсизму з його прерізними відтінями нездорового тісного маніяцтва. Відома серед східнього християнства ересиманія, буквоїдство, обрядництво та інші форми пересадного релігійного інтелектуалізму не могли б вибуяти в умовах західньо-римської дійсности, від століть заплідненої буйнородним насінням активізму, патосу життя, гарячого темпераменту для дійсности та безпосередньої радости з реальної праці. Але тут, в калейдоскопі орієнтально-геленського культурного синкретизму було багато спонук і можливостей до самоцільної діялектики поняттями, доґмами та іншими тонкощами логічної фінезії. Не диво, що при відомій засаді візантійського цезаропапізму наступальна сила східньо-християнської ідеї не могла навіть у слабій долі дорівнювати експансії західньої Церкви. Вона не мала передусім **тієї чистоти форми і свободи виступу,** завдяки якому римська Церква знайшлася на фронті сама проти всіх собі ворожих сил, що було для неї найкращим союзником, бо поставило її перед пробу її моральної сили, яку вона в дійсності проявила і тим започаткувала свою перемогу. Натомість злиття Церкви з державою чинило релігію підвладною та заражувало її хронічною моральною слабістю політичної влади. Тоді як християнство мало на сході не менші можливості експансії, було воно спаралізоване системою єдиновладдя Церкви і Держави та засуджене на функцію або зовнішнього обрядництва, або су'єктивної ізоляції, що доводило до найбільш дивоглядних і **вироджених**

форм передчасно здавлених, невижитих ідей. Державність зо слабими володарськими атрибутами не могла промостити шляху поширенню державної релігії, натомість вона дивилася на неї як на джерела скріплення маєстату цісарської корони. В той спосіб східне християнство втратило свободу рухів, чистоту форми та організаційну суцільність і вирівняність. Подібна позиція повторилася пізніше ще маркантніше в московському православ'ї, що в наші часи розкрило небувалий приклад внутрішньої гнилі та безприкладний образ розкладу й морального упадку.

Візантійська пишнота міниться на дереві середземноморської історії як перезрілий овоч, що впаде за кожним легшим подувом вітру. Зривався він уже з наддністрянських степів і меч північного варвара два рази вдаряв об брами цісарської Візантії, відперла його технічна вищість візантійського воєнного мистецтва. Але історія не судила володарям княжого Києва ввійти переможно в мури світової столиці, подібно як колись ґотські і ґерманські вожді вступали воєнними витязями в цісарський Рим. Візантія не мала з півночі поважнішого ворога і Північ за час цілої історії аж до наших днів не станула завойовною ногою над Босфором — хоч дійти туди мріяли всі новіші правителі самодержавної Москви. Знаменна особливість! Тоді, коли на заході варварська Північ не перестає тягнутися на Південь і наставати на державну незалежність Риму, східні степовики немов не знають про казкові багатства візантійського цісарства і не мріють про золоту здобич на окривавлених списах. Географічне положення Чорного Моря, що оклалося впоперек шляху «з Варяг у Греки», оберігало Візантію від півночі, як «природня границя», так що труднощі доступу могли б важити, як чинник знеохоти. Але, як показує приклад Олега, не слід з другого боку перецінювати тієї перешкоди, головно тоді, коли вона могла б «відстрашувати» вікінґів, найсміливіших «лицарів моря», яких знає історія. Причини, чому варварські народи Східньої Європи не поставили завітньою ціллю своїх імперіялістичних мрій завоювати східньо-римське цісарство, лежать у внутрішніх і зовнішніх умовах північно степової дійсности.

Юрій Артюшенко

В СОРОКЛІТТЯ ДЕРЖАВНИЦЬКОГО ПОЧИНУ.

Ідея державности й соборности українських земель жертвенно плекалася на протязі століть.

Цю ідею скроплювали своєю кров'ю дружинники, що скупчили волю всіх до тоді розрізнених племен навколо спільного державного ідеалу. — «Станьмо кріпко та не посоромимо землі української... лучче лягти кістками ніж попасти в полон, бо мертві сорому не мають» — каже до своїх воїнів Святослав Завойовник. Тому, українська держава за його сина Володимира Великого (907 — 1015) об'єднує всі українські етнографічні землі і являється найсильнішою державо в Європі.

Ідея власної суверенної й соборної держави оживає і в козацькій добі. В 1648 українській нарід під проводом Богдана Хмельницького творить самостійну й соборну державу.

Та битва під Полтавою рішила на довший час не лише долю України, але й долю цілої східної Європи, бо по перемозі під Полтавою Московщина почала рости в силу й перетворилася в імперію — в'язницю народів, що порушила світову рівновагу.

І хоч як не намагалася «Россія» (назву цю впровадив Петро 1-ий) вирвати з серця й душі українського народу ідею державности козацької України, та все ж таки всупереч цим намаганням ця ідея перехoвалася в широких народніх прошарах, в убогих селянських хатах — «Спасибі дідусю, що ти заховав у голові столітній ту славу козачу: я її унукам тепер розказав» — як говорить Тарас Шевченко.

Пророчими устами Тараса Шевченка заговорив Геній Української Нації. В його оформленні концепції ідей і чину високо підноситься з минулого в майбутнє мета. Тарас Шевченко став лучником між державницькою політикою козацької доби і між визвольно-державницькою боротьбою нових часів. Він у своїх творах повіки зберіг державницькі заповіти козаччини й своїм віщим словом проголосив вікову й вічну волю української нації до суверенного життя. Вплив Шевченківського світогляду був дуже виразно помітний у державно-визвольній боротьбі наших часів. Державно-визвольний порив у наш час почався під його гаслом: «В своїй хаті своя правда і сила і воля». Українське воyцтво в 1917 році в чолі всіх своїх маніфестацій всюди несло портрет Тараса Шевченка.

І так, український нарід завдяки свойому здоровому національному інстинктові, всупереч поверх 200-літньому винищуванню Росією колишнього козацького бойового духа, в слушний час, а то 7. березня 1917 року своїми, українськими по свойому складі, Волинським, Преображенським та Ізмайловським полками виступив у Петрограді і повалив російську імперію, — з-під звалищ якої знову встала Україна, а з нею українська збройна сила.

В широких прошарах українського народу не згасла національно-державницька традиція, — коли він так стихійно нав'язав до неї теперішні свої змагання. Про те наглядно свідчать і дальші історичні факти з 1917 року, про які мова буде пізніше.

Наша історична доба — це доба героїчна, це доба заглиблена своїм корінням у праджерелах української героїчної духовости княжої й козацької доби.

Мусимо пам'ятати, що традицію власних суверенних збройних сил, з усім своїм, від низу до гори, власним старшинським складом, спершу було втілено у форму українських добровільних військових формацій. Ці формації створилися в Києві і від 17 року, через цілий державницький період, вони не переставали, ні на один день, існувати як незалежна ні від кого українська збройна сила. Ці формації ще перед формальним проголошенням державности положили підвалини під власну національно-державну збройну силу — Українську Армію.

До вище згаданих формацій зокрема належали полки — Богданівський, Дорошенківський, 2-й Запорозький та інші, що своїми грудьми боронили Київ і відступали по житомирському шосе на захід, пізніше стали кадрами Бригади генерала Натієва, а потім Запорозького Корпусу. До них також належали й Січові Стрільці на чолі з Командиром — полк. Є. Коновальцим і начальником Штабу — полк Андрієм Мельником. Вони не пішли за голосом не тільки чужих, але й тих своїх, що кидали клич: «Геть армію! Міліцію замість неї.»

Ми мусимо пам'ятати й на те, що в тім же 1917 р. поруч покликання до життя Української Центральної Ради, відбулися перші всеукраїнські селянські й військові з'їзди Робітничих, Селянських і Військових Депутатів, та що ці з'їзди висловили повне довір'я тодішньому парляментові українського народу — Українській Центральній Раді — та виявили свою волю до державного життя.

Поруч цього всього 3. жовтня 1917 року відбувся в Чигирині з'їзд «Вільного Козацтва», знаменний тим, що ухвалив такі резолюції, як, напр., перша: «Змагатися до сполучення всіх українських земель в одній незалежній Українській Державі», або третя: «Від сучасного Уряду Центральної Ради козацтво жадає негайного проголошення Самостійної України та створення Українського Козацького Війська на ґрунті традицій і боротьби за волю України.»

Цього ж таки 1917 року вперше, по довгій неволі, на вулицях української столиці пролилася знову кров вільних синів української нації — волелюбних козаків українських збройних сил, з московських рук. А то — вночі 8. серпня 1817 року московські кірасири обстріляли поїзд з українським військом, яке з наказу Української Центральної Ради їхало на фронт проти німецько-австрійських військ. Від обстрілу 16 козаків Богданівського полку були вбиті, а 30 поранені.

І тут необхідно підкреслити не тільки саму дисциплінованість у цих військах, яка виявилася хоч би й в тім, що вони виконали наказ Української Центральної Ради й вирушили на фронт, чого вони могли й не зробити, так як цього не робили російські частини, але, і то найголовніше, свідомість того, що вони їдуть боронити рідну батьківщину, що вже привернула собі своє власне ім'я — Україна, від заливу чужим військом. Вони свідомі були, що коли б увійшли в Київ німецько-австрійські війська, то ніякої мови про самостійність України не могло б бути. І як ми з історичної перспективи бачимо, вони мали рацію, бо не помогло і те, що в складі Австрійської армії були УСС, як це не помогло й у наш час, коли в складі німецької армії була дивізія «Галичина». Якби не був підписаний Берестейський мир, змінилась би в Україні окупація, а українська державність залишилася б і далі тільки далекою мрією. Бо сама вже поведінка німецько-австрійської армії, як союзників, в Україні, за що їх і вигнав український нарід зо своєї землі, сама за себе про те говорить.

І так український нарід в 1917 році не тільки теоретично, але й практично стояв на позиціях державности. Хоч тоді й було дуже багато таких, що практичне вирішення державних проблем старалися пересунути на кінець війни, і то проблем не тільки зовнішньо-державної політики, але й внутрішньо-державної, бо, мовляв, українські національні партії дістали понад 90% голосів до Установчих Зборів, і вони там вирішать долю України на її користь, і подібні цьому арґументи. Це все на сьогоднішній мові можна б назвати формою внутрішнього «непередрішенства» по якому, напр., акти з 22. січня 1918 і 1919 років теоретично визнаються, а практична розв'язка державницьких вимог, що випливають з цих актів, пересувається аж на час розвалу совєтської імперії. Також з цього внутрішнього «непередрішенства» випливає й ота концепція іншого центру поза державним, при чім забувається про те, що концепція всякого іншого центру

заперечує самі державні Акти з 22. січня 1918 і 1919 років, на основі яких випливає його законність, заперечує державну Конституцію й тяглість державної дії та живучість її до тепер у серцях і душах широких народніх прошарів українського народу.

Вертаючись же до 1917 року, нам, хоч би тільки з наведених вище кількох з багатьох історичних фактів, вповні стає ясно, що 1917 рік був роком відродження ієрархії вартостей нашого історичного минулого і роком поновного нав'язання сучасности до наших давніх національно-духових джерел і до державницьких традицій.

Український нарід уже в 1917 році довів, що хоч він і був поневолений, але не був рабом, бо він усе відчував свою неволю й боровся за волю — «Доленька наша — воля святая, кращої долі не треба» — говорить українська народня пісня.

Україський нарід уже в 1917 році хоч і не знав про теорію Леніна, що своїм корінням сягає до політичних і духових концепцій московського месіянства, первородства і провідництва у світовій революції, але вже тоді відразу поставився проти большевизму, як проти московського наїздництва. І в цім саме український нарід на сорок років випередив західній світ, який щойно сьогодні починає собі усвідомлювати суть московського большевизму, як московського — совєтського імперіялізму. І не скоро Захід зможе похвалитися тими здобутками в боротьбі з совєтським імперіялізмом що ми, — зокрема в духово-ідеологічній, політично-ідейній і дієвій площині.

1917 рік виявив, як це ми бачимо хоч би в резолюціях «Вільного Козацтва», що впродовж цілої української історії провідна національно-державна ідея була та сама, хоч форми її втілення й були різні. І далі, що цією ідеєю український нарід універсальну ідею по шляху синтези ідей світу. не тільки сам жив, але й висував її на зовні як (Конгрес поневолених народів у Києві.)

1917 рік був роком пов'язання хотіння українського народу з дійсністю його буття, хоч і з дуже далекою, був роком пробудження від сну до дальшого реального життя, що пливло перед його сном, був роком казки правди, якої змісту може не всі розуміли й не всі вірили, що та казка правди є реальною дійсністю. Ала тою казкою правди жили борці — найкращі сини України, що за реалізацію її в житті клали свої голови на полях слави. Нею можна тільки пояснити суть таких українських військових частин як Запорозька Січ отамана Божка, як Запорозький Корпус з його Чорношлишниками й Гайдамаками та всіх тих, хто наслідував чубатих дружинників і козаків і сам носив чуби й старі козацькі уніформи. Вони символізували вічну Україну — «мертвих, живих і ненароджених» — Україну від давніх прадавніх часів, через трипільську культуру, в далеку майбутність. Україну, що хоч мала різні назви — Скитія — Сарматія — Роксолянія — Русь — Україна, але все була тою самою й сама собою. Україну, що кожночасну свою сучасність пов'язувала з своєю минувшиною і тим була вічною.

Вже в 1917 р. почалося оформлення тисячолітніх національно-духових почувань українського народу в національно-державну ідеологію. Коли б же цього всього не було в 1917 році, то ми б не мали ні Актів 22. січня 1918 і 1919 років ні визвольно-державної дії, тяглости якої Москва впродовж цілих сорок років ніяк не може спинити.

Дух похованих в 1917 році на Аскольдовій Могилі Богданівців вітає над Києвом, а за тих сорок років приєднався до нього дух мільйонів нових жертов і сила їх творить непохитну віру в українськім народі в остаточну перемогу української правди в світі.

1917 рік це початок нової великої доби, це — піднесення Української Нації на новий щабель вічности її буття.

Колесо історії вже не повернеться назад. І хоч сорок років уже минуло від виаршу української державної ідеї в переможний похід, то нам видається, що це було вчора, а це тому, що нові борці за неї кожночасно обновляють її та роблять її в наших душах, — як і в душах цілого українського народу — вічно свіжою і невмирущою.

Щобільше, чим дальше ми від 1917 року, тим частіше й частіше наші очі звертаються на сторінки його дій, як до джерела наших починів. І щобільше ми поринаємо в його пізнання, то більше й більше вчувається нам незамовклий здавен-давна повний непереможної волі до вічного буття могутній голос, голос героїчної України, голос, який сьогодні бойовим гомоном несеться в світ з українських міст і сіл та з українських далекосхідних просторів і концентраків, що творять форпости боротьби з московським імперіялізмом.

До гомону цього голосу прислухається світ і довідується про залізний вислів бойового духа й героїчну державну дію української нації, що тягло продовжується безупинно від початку, який їй дав 1917 рік і починає робити переоцінку поглядів на ту героїчну боротьбу, яку вела й веде Українська Нація.

Дмитро Андрієвський

МІЖ ТРЬОМА ЦЕНТРАМИ.

Події з осени 1956 року в Польщі та в Угорщині були тим каменем, що не лише збудив мертву тишу комуністичного болота ,але й викликав у ньому рух.

А почалося з того, що секретар Компартії Польщі Охаб, бувши гостем на 8. З'їзді Компартії Китаю, був заохочений китайцями до спротиву Москві. Потвердження цього факту знаходимо в деклярації уряду Китайської Народньої Республіки з 1 листопада 1956 року, де читаємо: «Уряд КНР зазначає, що народи Польщі й Угорщини змагали лише до скріплення демократії і рівности, як також до піднесення матеріяльного добробуту. І це є цілком правильно. Деякі соціялістичні країни злегковажили засаду рівности народів в їхніх взаємовідносинах. Ці то помилки викликали напруження ситуації, як то колись сталося з Югославією, а нині з Польщею та Угорщиною». В таких словах китайські комуністи засудили поступування Москви супроти своїх сателітів Сходу Европи.

Така постава китайців перед лицем повстання в Польщі та в Угорщині спонукали Хрущова податись того ж таки листопада 1956 до Пекіну і шукати з ними порозуміння, як то було з маршалом Тіто на весні 1955 року. І дійсно Хрущову вдалося перемовити китайців щодо їх погляду на угорську революцію. І так у статті «Ще до історичного досвіду диктатури пролетаріяту», видрукуваній в офіціозі пекінського уряду «Жен Мен Жі Бао» з 29 грудня і передрукованій у «Правді» наступного дня, ми вже чуємо інший дзвін. В ній автори стають на позицію Москви, що повстання в Угорщині було, мовляв, викликане західними імперіялістами і що Совети поступили правильно, втрутившись в події військовою силою, та повелись — «шляхетно», здушивши повстання ціною крови своїх вояків. Тим, мовляв, Москва прислужилася справі комунізму і справі мира. Щобільше, Хрущов намовив Чоу Ен Лай вибратися в січні до Европи, об'їхати столиці соціялістичних країн, Москву, Варшаву та Будапешт, агітуючи там за спільний комуністичним фронтом на чолі з Советами. Причини такої крутої зміни китайських комуністів не тяжко зрозуміти, коли пригадати, що виконання китайської п'ятилітки в великій мірі залежить від помочі Москви і що посередництво Негру під час його подорожі до Вашінґтону на переломі 1956-57 років не усунуло остракізму, що його кинули ЗДА на Китай, коли мова про участь його в Об'єднаних Націях.

Становище Югославії щодо подій у Польщі та в Угорщині дещо відмінне від китайського і багатше на нюанси. Вже в своїй промові, виголошеній в Пулі 11 листопаді 1956 року маршал Тіто засудив першу інтервенцію Советів у угорські події з жовтня, але виправдав, щоправда умовно, другу їхню інтервенцію в початку листопада, коли усунними керманичами, бо ніякої іншої керми не бунено Нодя і висунено Кадара. Маршал бо уважає, що наколи б не було тої другої інтервенції, перемогла б реакція і могло б дійти до міжнародного конфлікту. Водночас Тіто висловився, що загальне напруження і повстання у сателітів стоять у зв'язку з політикою Советів. «Від самого початку ми говорили, що йдеться не лише про культ особистости, але про систему, що вможливила постання того культу». З тої системи, на думку Тіта, виріс режим Ракоші в Угорщині як і інші явища співзвучні «сталінізмові», що його маршал засуджує рішучо, як згубний для комунізму.

Цю позицію в справі угорської революції, як також у інших питаннях, розвинув докладно заступник маршала Тіто Кардель у своїм виступі перед Народньою Скупщіною 7 грудня 1956 року. В своїй промові він заперечив, що угорські події були, — як твердить Москва, а за нею і Пекін — згори уплянованою зовнішніми силами контрреволюцією, а також не погоджується, що буржуазні партії і інтеліґенція Угорщини не здобулися в ту пору на конструктивну ідею та позитивну дію, але повернули до «старої збанкротованої буржуазної демократії». «Трагедією мадярської революції, каже він, було те, що ці ідейно безплідні елементи силою обставин стали її політично». З уваги на те і не зважаючи на всі невдачі уряду Кадара, югослав'яни стоять за тим, щоб помогти Кадарові уговтати анархію та організувати життя в зруйнованій Угорщині.

Виступ Карделя викликав реакцію з боку советських чинників. Вже раніше аґенція Тасс відгукнулася на промову Тіто своїми коментарями з 19 листопада. В тій промові вона добачила втручання у внутрішні справи чужих компартій, тенденцію розбивати солідарність соціялістичних країн, ділячи комуністів на сталінців і антисталінців, а також аґенція гостро запротестувала проти підважування довір'я до советської системи. Знов же виступ

Карделя гостро скритиковано в статті Рум'янцева, друкованій у «Комуністі» ч. 18 за грудень 1956 року. Автор твердить, що важним є не факт участи робітників в угорському повстанні, але те, що воно загрожувало «народньо-демократичному ладові». Советський автор обурюється проти засуду Карделем інтервенції большевиків в Угорщині і добачує в його засуді вплив «буржуазних пропаґандистів». Для советського автора є очевидним, що мадярські комуністи, як і польські, повинні підпорядкуватись, за рецептою Чоу Ен Лай, Советам і діяти за їхніми вказівками.

Такою є постава трьох комуністичних центрів, що ними є Москва, Пекін і Білгород, до подій в Угорщині, які зробились ніби пробним каменем для устійнення їхніх засадничих позицій у сучасних світових обставинах. В вище наведених нами виступах авторитетних речників тих центрів заторкнено багато інших справ, а при тому унагляднено схожість і розбіжність, які матимуть поважне значення на те, як укладатимуться відносини межи центрами і як розвиватимуться події в поодиноких країнах. З огляду на те варто приглянутись ближче тим схожостям і розбіжностям.

Одною з тем, що виринає в усіх згаданих виступах, є питання «сталінізму». Становнще Білгороду до померлого «вождя народів» і його політичної спадщини — скрайньо неґативне. Воно відоме здавна і визначується особистою ненавистю Тіто до Сталіна. Розправа Хрущова зо Сталіном на XX З'їзді вповні відповідала думкам і змаганням Тіто. Югослав'янський маршал не задовольнився одним розвінчанням «вождя народів», але повів атаку проти його виучеників і наслідувачів, де б вони на були, вимагаючи усунення Червенкова в Болгарії, Ракоші в Угорщині, Молотова в Москві. До того долучилися засадничі розходження між московською і югослав'янською комуністичними школами як у питаннях соціяльно-економічної теорії так і політичної та національної практики. Це виразно видно з промови Карделя, коли він заперечує «сталінські тези» в усіх згаданих ділянках.

Іншим є становище до Сталіна і сталінізму китайських комуністів. Автор статті в «Жен Мен Жі Бао» визнає похибки Сталіна, що полягають в самого диктатора, у відірванні його від мас, в безглянднім нищенні незгідних з них комуністів, а врешті у великодержавнім шовінізмі. Але тут же вони підносять заслуги Сталіна, добачуючи їх у розгромі диверій Троцького, Зінов'єва і і., у переведенні індустріялізації і колективзаці, а нарешті в перемозі над Гітлером. В остаточнім рахунку для китайців заслуги Сталіна переважають його помилки. Для них ціле його життя є життям революціонера, а його наука є дальшим розгорненням науки маркизму-ленінізму. «Помилки Сталіна викликані не соціялістичною системою» і вони «не пов'язані з браками в праці державного апарату для кермування господарськими справами». Автім, на думку китайців ті помилки вже давно і повністю направлені XX З'їздом.

В своїй відповіді на виступ Карделя Рум'янцев навіть не важиться боронити Сталіна і в усіх своїх відкликах до авторитетів звертається до Маркса, Енґельса, зрештою до Леніна, але не до Сталіна. Натомість Хрущов, зганьбивши Сталіна на XX. З'їзді і побачивши наслідки такого його кроку та домовившись з китайцями, як також мабуть з своїми однопартійцями, недавно заявився за Сталіном. Це сталося двома наворотами, а саме при нагоді новорічного прийняття в Кремлі і на прийнятті в китайській амбасаді в Москві 18 січня 1957 року. Він підніс, що коли йдеться, мовляв, про поборювання імперіялістів, всі вони в компартії Советського Союзу є сталінцями і що він сам зріс під Сталіном. При тому Хрущов додав: «я бажав би, щоб бог поміг кожному комуністові боротися так, як боровся Сталін». Подібна фразеологія в устах комуніста й атеїста свідчить хіба, наскільки в словах і думках Хрущова хмель переважає над глуздом.

Другою важною темою, що їй присвячують увагу всі згадані документи, є питання держави та її функцій. Ми не беремось вичерпати це питання і обмежимось лише моментамн, на яких виявляються схожості й розбіжності між трьома комуністичними центрами. Вони стосуються головно ролі держави в «будуванні соціялізму» та моменту «відмирання держави». Як відомо, Сталін відсунув цей спірний момент на неозначений час, скріпивши нечувано державний апарат Советського Союзу, наділивши його господарськими функціями, розбудувавшн армію і т. і. Натомісць Народня Скупщіна Югославії проголосила в 1953 році часткове скасування державних функцій, звузивши їх до державної безпеки, оборони та зовнішніх зв'язків. Керівні функції національної господарки майже в цілості були передані робітничим радам промислових заведень, себто виробникам. І от навколо цих різниць у методах «будування соціялізму» точиться гаряча дискусія в наведених документах.

Кардель каже, що «не може бути мови про закінчену соціялістичну систему, а тим паче про комунізм, доки держава, як засіб, є головним чинником у господарських відносинах і розвою». В кермуванні промислом державною адміністрацією він бачить причину бюрократичного централізму, який знайшов свою клясичну форму в сталінізмі і який став згубою для Угорщини. Відповідаючи Карделеві, Рум'янцев покликається на Леніна, який писав, що «здійснення комунізму безперечно вимагає яко

мога стислішої і суворішої централізації праці в громадськім засязі і це потягає переборення розпорошености робітничої, професійної і місцевої, яка була джерелом сили капіталу і несили праці». Китай також уважає, що в соціялістичнім суспільстві державі належить керма в різних ділянках, а в тому і в господарці, де централізм є необхідним і конечним.

Югослав'яни розходяться з москалями також у розумінні місця і ролі робітництва й особи в суспільно-економічних процесах. Кардель стоїть на позиції, що «робітнича кляса повинна впливати на політичну систему безпосередньо, а не через партію чи її керуючий провід «а для того» потрібна громадська база, незалежна від повсякденної політики державного апарату. Вплив робітництва на державу для Карделя «не може і не повинен залежати виключно від свідомої дії верхів. Політичний механізм соціялістичної суспільности повинен органічно виростати з тих основних громадсько-господарських відносин, які виникають у виробництві на базі супільної власности на засоби виробництва». Натомісць для Рум'янцева «на відмову від соціялістичної держави, як найважнішого засобу боротьби робітничої кляси, не може погодитись ні один комуніст» і він знов покликається на Леніна, який твердив, що «партія об'єднує, виховує, організовує аванґард пролетаріяту». Знов же наколи для Карделя суспільна власність повинна бути в руках «содружеств робітників», то для Рум'янцева форма державної власности вища за групову, бо вона, мовляв, «всенародня». А наколи Кардель уважає, що «людина в соціялістичній системі не повинна бути рабом якоїсь державної машини під претекстом якихось вищих інтересів», то для Рум'янцева — «смішно говорити, щоб соціялістичне суспільство в цілому визисковало себе в особі кожного окремого свого члена».

Ми не знаходимо в відомих документах виразного становища китайців у питанні держави, але видається, що вони вважають досвід Советів міродатним і для себе та намаються наслідувати його, організуючи пролетаріят на основі «демократичного централізму», практикуючи «диктатуру пролетаріяту», перепроваджуючи індустріялізацію і колективізацію засобами державного апарату. Однак в одній точці вони різняться від москалів, а саме тим, що толерують ба навіть плекають національну буржуазію в Китаю. Для авторів наведеної статті «не треба настоювати на загостренні клясової боротьби після ліквідації клясів і тим самим перешкоджати здоровому розвою соціялістичної демократії». Вони бо уважають, що «диктатура пролетаріяту над контреволюційними силами повинна бути поєднана з найширшою народньою демократією».

Підпираючи в багатьох моментах практики Советів автори згаданої статі «Жен Мен Жі Бао» наголошують сильно так би мовити «національний шлях до соціялізму». Напр. вони пишуть, що «всі нації переходять через клясову боротьбу і в останнім рахунку йдуть до комунізму шляхами, яких деякі моменти однакові, але конкретні форми різні. Лише при вправнім застосуванні загальної істини марксизму-ленінізму з узглядненням особливостей своїх націй справа пролетаріяту різних країн увінчається успіхом», а також — «компартії повинні стати виразницями національних інтересів і національних почувань своїх народів». Уважаючи, що пролетарським інтернаціоналізм не перечить патріотизмові, китайці твердять, що «в цілі скріплення міжнародньої солідарности пролетаріяту поруч з переборенням насамперед тенденцій до великодержавного шовінізму в більших країнах треба також поборювати тенденції до націоналізму менших країн». В тих же цілях є потрібна «правдива, а не формальна консультація між соціялістичними країнами» бо в противнім разі, «коли у взаємовідносинах насильно накидаються погляди або заміняються товариські відносини втручанням у внутрішні справи одне одного, тоді чиниться шкода солідарности». І тут годі не відчути протесту проти советських практик.

Ще гостріше виступають проти советського насильства югослав'яни. Ставши твердо на позиції націонал-комунізму, вони залюбки відзначають свої особливості при будуванні соціялізму і які вони добачують у «перемозі засад безпосередньої демократії, осягненій шляхом створення єдиних рад і самоуправних комун, як головної основи соціялістичної влади». Кардель уважає, що «югослав'янський соціялізм першим почав радикально вирівнювати порахунки з бюрократизмом, як суспільною силою, шляхом ступневої зміни цілої політичної системи» і він ставить запит: «хто переможе — чи започаткований Югославією курс, чи так зв. сталінський курс?». Своїм підкреслюванням югослав'янських особливостей і наголошуванням міродатности їх і для інших країн Тіто й Кардель викликали заперечення не лише Рум'янцева, а також і китайців, які закидають югослав'янам брак об'єктивности.

Китайські комуністи сильно застерігаються проти догматизму, який свого часу завдав їм немало шкод мабуть через москалів, але разом з тим вони висловлюються і проти ревізіонізму, який Рум'янцев закидає Карделеві. Однак, здається, як у югослав'ян так і у китайців не бракує відступлень від советської теорії і практики. Інша річ, що часово китайці ніби підписуються під позиціями Советів і визнають їхню провідну ролю в поході кому-

нізму проти капіталізму, але їхнє наставлення національ-комуністів глибоко різнить їх від Советів. Що ж до югослав'ян, то вони одверто виступають проти «догматизації ленінського вчення», як то роблять москалі. «Оцінювати сучасний капіталізм в світлі того, що писав про капіталізм Ленін сорок років тому, було б зовсім недоречним», пише Перович в офіціозі югослов'янського уряду «Борба». Треба думати, що з часом такі розходження між теорією і практикою трьох комуністичних центрів, якими є Москва, Пекін і Білгород, будуть більшати і то в наслідок розходжень політичних, які випливають з розбіжности національних інтересів народів.

Зиновій Книш

„СВОБОДА ТВОРЧОСТИ" ЧИ „СОЦРЕАЛІЗМ"

(З приводу IV Пленуму Правління Спілки Письменників України)

В Києві, в днях від 10 до 12 січня 1957 року, відбувся 4 Пленум Правління Спілки Українських Письменників. Не можемо сказати, скільки в ньому взяло участь осіб — тільки з імен Голов засідань і деяких дискутантів довідуємося, які письменники були на з'їзді. Всі наші відомості про 4 Пленум дуже скупі, беремо їх з кількох чисел «Літературної Газети», органу Правління СПУ, «Радянської Культури», органу ЦК КПУ, Верховної Ради і Ради Міністрів УРСР. А втім, чи широкі маси громадян України не примушені користуватися тими ж самими куцими інформаціями? Хіба що можуть доповняти їх відомостями з московських газет, що їх ми на жаль не маємо під рукою, а мабуть там дещо докладніше написане те, що не призначене для всіх «хахлів».

Отож, відбувся 4 Пленум,проводили на ньому по черзі окремими сесіями Микола Бажан, Наталя Забіла, Юрій Збанацький, Олесь Гончар і знову Микола Бажан, а центральною його точкою була доповідь Голови СПУ, Л. Новиченка — «Про творчу роботу письменників Радянської України до 40-річчя Великої Жовтневої соціялістичної революції». Не бракувало і політрука, бо «в роботі пленуму взяв участь секретар ЦК КПУкраїни, тов. С. В. Червоненко».

Знаючи, яку величезну ролю відограли письменники сателітних країн у «десталінізації» чи пак відмосковленні своїх народів після XX З'їзду Комуністичної Партії Советського Союзу, а зокрема письменники Мадярщини, що дали ідеологічну зброю мадярському народові в повстанні останньої осени, і письменники Польщі, що підготовили «новий курс» Владислава Ґомулки критикою сталінізму — нам особливо цікаво довідатися, що і як думають українські письменники і наскільки буде мати свободи й можности ця думка, щоб проявити себе в парляменті українських працівників пера й майстрів українського слова. Чи вільний подих свободи в інших народів знайшов собі доступ в творче середовище українських письменників? Чи далі творитимуть вони в криводушші, забріханості, на казьонне замовлення, в паралізуючій самоцензурі? Чи почуємо в ньому нотки спротиву обмосковленню України?

Нажаль, даремне було б шукати того всього в доповідях, нарадах і дискусіях Пленуму. Сталінський зашморг ще міцно тримається на шиї України.

Відкриваючи Пленум, Микола Бажан згадав про мадярське повстання, — мабуть хотів у той спосіб заглушити свій сором за відважну поставу своїх мадярських товаришів по перу в домаганні свободи творчости для письменників. Ось його слова:

> «Успіхи нашої країни... викликали скажену лють з боку імперіялістів. Трагічним свідченням цієї люті, підступів і провокацій, спрямованих проти могутнього табору соціялізму, очоленого радянським і китайським народами, став кривавий контрреволюційний заколот в Угорщині...»

Досталось від нього й «українським буржуазним націоналістам»:

> «Лютих нападів з боку мракобісів, реакціонерів, зазнає і радянська література. Посилюється гавкіт псів і шакалів українського буржуазного націоналізму, цих прислужників імперіялізму, зокрема американського, на соціялістичну літературу Радянської України».

На перший плян доповіді Л. Новиченка — як і всього Пленуму — висувається захист дотеперішніх большевицьких позицій «соцреалізму» в літературі перед могутніми ударами домагання «свободи творчости» для письменника, що їх офіційній большевицькій лінії в літературі завдали письменники польські й мадярські, серед яких було і є чимало переконаних комуністів по своєму ідеологічному світогляді.

Положення большевицьких писаків тут особливо незручне, і це найперше проявляється в критиці становища польських і мадярських письменників. Цій

критиці чимало місця в своїй доповіді присвятив Л. Новиченко, передаючи кредо «антипартійної письменницької опозиції Ю. Гай-я» в Мадярщині і додаючи від себе:

> Особливу активність у цій мало почесній, м'яко кажучи, справі, виявляють, як відомо, деякі угорські й польські літератори... Атакуючи ленінський принцип партійности художньої творчости, принцип служіння літератури передовим ідеям і справам сучасности, вони вимагають «абсолютної свободи» літератури, яка в їхньому розумінні означає свободу проповідувати будь-які політичні гасла, свободу від обов'язку перед трудовим народом і його передовими силами, свободу від ідейного впливу і спрямовуючого керівництва робітничих і комуністичних партій... Проводячи на ділі політику, вигідну для реставраторських елементів, створюючи для них певну ідеологічну ширму, ці дрібнобуржуазні крикуни й демагоги (не кажучи вже про явних профашистів і націоналістів) шалено нападали саме на ленінський принцип тісного зв'язку літератури з політикою Комуністичної партії і пролетарської держави».

А на останній сесії Пленуму Юрій Збанацький говорить:

> «Я пропоную звернутися від імени Пленуму до польських письменників з пропозицією зібратися разом з нами і відверто, по-дружньому поговорити про творчі проблеми. Адже їх кращі твори написані саме за методом соціялістичного реалізму».

Цілком зрозуміло, що в такому дусі мусіла піти й ухвала Пленуму щодо тієї справи. Елемент лайки з неї вилучено, для пристойности, і взагалі видно, що ця справа не абияке заклопотання справляє большевицьким письменникам. Вона далеко перейшла межі «сварки в родині» чи звичайної дискусії, вона вдаряє в найістотніші програмові заложення большевизму в літературі, то й не диво, що справі «свободи творчости», видвигненій властиво поза межами СССР і України, стільки уваги приділено в ухвалі Пленуму:

> «Ми не можемо залишитися байдужими до таких виступів проти радянської літератури, які особливо посилились зараз не тільки в країнах капіталістичних, але і в країнах народної демократії. Ці виступи поодиноких письменників з деяких сусідних нам народнодемократичних країн, ці, часом просто неприпустимі по тону й характеру, нападки на наші ідейні засади й творчі принципи не можуть не викликати в нас заперечення і рішучого протесту. Ми думаємо, що нашим колегам слід було б виявити більшу повагу до того, в що вірить, чим живе один з найчисленніших загонів світової літератури — радянські письменники. Ми могли б не зважати на образи, коли б мова йшла лише про визнання чи невизнання того чи іншого письменника. Але мова йде про соціялістичну культуру, про наш суспільний лад. Хіба не ясно, що реакція нападає на ідейність нашої літератури тільки тому, що це ідейність комуністична, карає нас за зв'язок з політикою тільки тому, що це зв'язок з політикою Комуністичної Партії і соціялістичної держави, обрушується на принцип партійности тільки тому, що це комуністична партійність? Хто цього не розуміє, той нічого не розуміє в сучасній ідеологічній боротьбі».

І закінчується це ствердженням, що

> «Ми співці свого народу, заявляємо, що в нас нема і не буде місця проявам «вільної» творчости в дусі буржуазно-анархічному, в розумінні проповіді реакційних ідей, ідей відчужености мистецтва від інтересів народу»..

Стільки офіційна ухвала Пленуму. А вже з «вільної руки» Літературна Газета ч. 3 з 11 січня 1957 року, в передовій статті п. н. «Вище комуністичну ідейність», писаній з нагоди Пленуму, що саме тоді відбувався, без усяких заслон і прикриття одверто погрожує:

> «В нас нема місця «вільній» творчості в буржуазно-анархічному дусі, в розумінні проповіді реакційних антинародних ідей і моралі, «вільних» нападок на радянський соціялістичний лад. Ніякої дрібнобуржуазної анархії, вигаданої «свободи» для ніби «вільних» художників», а насправді — прислужників імперіялізму, ніякої такої «свободи» наш народ не потерпить, не допустить. Базікання про «чисте» мистецтво є нічим іншим, як маскуванням ворожої соціялізмові ідеології».

Відома річ, хто це той «народ», що «не допустить свободи». В Україні цей «народ» ходить в уніформах МВД. Тому й письменники поспішають схвалювати свою постанову майже ідентичними словами.

Звідки й чому цей галас довкола «соцреалізму» і «свободи творчости», коли в большевії ця справа давно вже перерішена на користь першого? Отже тому, що нічого в світі нема більш заразливого, ніж воля, і нічого більш гаряче не прагне людина, як саме волі, навіть якщо й прожила вона сорок років у тіні ҐПУ-НКВД-МВД, навіть якщо й вона виховалася в новому режимі — це показує приклад познанських робітників і будапештенської молоді. Польський і мадярський приклади не залишили ся зовсім без наслідку. І коли сьогодні кремлівські заправила в Україні стільки горланять проти «псевдо-вільної» творчости, то вони цілять у далеких мадярів і поляків, але стріляють у ближчих собі українців. Уже сам факт, що величенза більшість часу Пленуму призначена була безпосередньо чи посередньо на ту справу показує, що між українськими письменниками мусіли бути думки про те, що ті думки не сиділи десь глибоко заховані в мізках, тільки висказувалися в дискусіях і, хоч несміливо, але таки виливалися на папері. Микола Бажан наприкінці своєї відкривної промови говорить про те:

> «І в середовищі наших письменників теж знайшлися люди, які підпали під вплив ворожої пропаганди і повторюють, може в трохи іншій формі, деякі її твердження. Цим товаришам ми також допоможемо усвідомити їхні помилки. Принциповою, гострою, але дружньою критикою ми допоможемо їм піти з нами до нових перемог радянської соціялістичної літератури».

Доповідь Л. Новиченка в кількох місцях спиняється на тому питанні. Не маючи повного її тексту, подаємо за звідомленням у «Літературній Газеті»:

> «Доповідач переходить до характеристики й осуду окремих хибних поглядів, що висловлювалися

деякими радянськими літераторами, зокрема спроб поставити під сумнів правильність лінії партії в розвитку радянської літератури і мистецтва, відійти від принципів соціялістичного реалізму на позиції безідейного мистецтва».

Ця засаднича постава до питання «соціялістичний реалізм» чи «свобода творчости» покинула вже піднебесні теоретизування і зробила перший крок на землю. Л. Новиченко признає, що:

«деякі київські товариші висловлювали думку, ніби боротьба проти виявів націоналістичної ідеології, особливо в період 1946-1951 років, була зайвою і принесла українській літературі саме тільки лихо».

В дальшому Новиченко нав'язує до того, що «знайшлися окремі товариші, які під приводом «захисту» мови та інших національних особливостей української культури почали висловлювати погляди, несумісні з радянською ідеологією дружби народів».

Коли перекласти це на звичайну українську мову, то це значить, що деякі письменники відважилися виступити проти русифікації України, як колись за Шумського й Хвильового.

Для большевиків це об'яви тривожні. Почалася критика й нагінка, як колись за Сталіна, і кінчалася, як звичайно в таких випадках, визнанням своїх помилок і каяттям. Та хоч Андрій Малишко, В. Швець, М. Шумило й інші, що їх імен Новиченко не розкриває, «помилки визнали й обіцяли надалі їх не повторювати», проте засіяло це неспокій у московців та в українських сталінців. І тому не поминула тієї справи ухвала Пленуму:

«Не тільки деякі письменники в країнах народної демократії, але навіть поодинокі радянські письменники не зуміли достойно протистояти зливі буржуазних наклепів на радянську літературу. Ми вважаємо своїм обов'язком застерегти тих, хто дає себе дурити брехливими словами і лозунгами, що на шляху скептицизму і зневіри не знайдуть вони нічого, крім творчих невдач і душевного спустошення. Принциповою, але вдумливою і товариською порадою та критикою ми допоможемо цим товаришам свої хибні позиції усвідомити, свої невірні погляди переглянути й відкинути».

4 Пленум письменників України не здобувся на виступ в обороні свобіднішої творчости письменника, пішов по лінії комуністичної партії і ще раз навернув до сталінського, чи пак тепер уже тільки ленінського «соцреалізму». Навіть не здобувся він на сильніше засудження того, що вже було засуджене на XX З'їзді Комуністичної Партії, поза принагідною згадкою Новиченка, що «багато шкоди завдав нашій літературі культ особи Сталіна з усіма його наслідками в громадському й ідеологічному житті країни». З усіх учасників Пленуму єдиний М. Руденко зважився сказати, що українські письменники стали справжніми реалістами лише після XX З'їзду КПРС, а та значило, іншими словами, що до того часу вони творили в атмосфері фікцій і забріхання. Правда, Руденка зараз же заголюкали і стало на тому, що ніби він говорив про себе особисто.

В одному лише місці, та й то несміливими словами і неначе оглядаючись «на задні колеса» і виправдуючи себе заздалегідь Пленум виступає в ухвалі в обороні української мови:

«Пленум заявляє, що письменники Радянської України, борючись з проявами українського буржуазного націоналізму та національної обмежености, разом з тим будуть давати рішучу відсіч різним нігілістичним, великодержавницьким, обивательським елементам, які ігнорують значення мови як форми національної культури... Любов до рідної мови, до своєї національної культури, почуття національної гідности — вони невіддільні від почуття радянського патріотизму...»

На кілька днів перед Пленумом письменників, теж у Києві, в днях від 3 до 5. 1. 6957 року відбувалася «Республіканська нарада творчих працівників Радянської України» (режисерів, провідних акторів, директорів театрів, драматургів, театральних критиків, журналістів). Знаменний на тій нараді був виступ письменника Л. Дмитерка в справі української мови:

«Ми безумовно даємо й будемо давати рішучу відсіч різним націоналістичним рецидивам, але, щоб успішно боротися з націоналізмом, зокрема українським, треба боротися з націонал-нігілізмом, зо зневагою до української мови, до української культури.

Коли режисер не знає української мови і в українському театрі говорить російською мовою, з цим ще можна миритися. Хоча, попрацювавши десять років на Україні, можна вивчити українську мову. Вона не така важка. Гірше, коли режисер знає українську мову, працює на Україні багато років і веде роботу з акторами російською мовою, замісць того, щоб боротися за чистоту української мови, подавати для акторів у цьому приклад».

Ми, звичайно, можемо тільки радіти з того, що українські письменники й культурні працівники стоять за українську мову в літературі, театрі, в усьому громадському й культурному житті України. Але ж яким сумом і безнадійністю віє від того! Невже ж не здобудуться вони на щось більше ніж те, щоб тупцювати навкола мови, на тому самому місці, що й у 1876 році, і пізніше в 1905 і ще пізніше в 1917 році? Невже ж дальше «рідної мови» не сягають аспірації підсоветських письменників, не вже ж вічно будуть вони тільки повторяти за Драгомановом: «гей, українець просить не много, волі для рідної мови»?

Коли пишемо ці рядки, ми вповні свідомі того, що легко бути принциповим на далекій еміграції і кидати громи з безпечного місця. Ми не можемо і не сміємо ставати на котурни й з призирством дивитися згори на **всіх** українських підсоветських письменників, що живуть і творять під всевидющим оком і загребущими руками МВД. І здаємо собі також справу з того, що український письменник у Києві чи у Львові не має українського — хочби й комуністичного — війська з українськими — хочби

й комуністичними — генералами, як це мали мадяри в Будапешті чи як це мають поляки в Варшаві. Він навіть не має чужих дипломатичних представників у своїй столиці, щоб дістати в них азиль, як у Будапешті кардинал Міндшенті, або щоб за їхнім посередництвом післати свій голос у світ. У світі — він самий, тільки зо своїм народом. Але коли не хоче він бути письменником для зарібку, хлібоїдом і конформістом по засаді «твоя дає — моя пише», його голос мусить бути голосом сумління свого народу, тривожити його душу, розкривати далекі горизонти майбутнього, а в потребі — сурмити до бою. Як довго не знайдуться в нас письменники, що гострим і вогненним словом не промовлять в імені свойого народу, або хочби й так як большевик Хвильовий не піднесуть протесту за вільним від московського насилля національним розвитком українського народу, так довго над Україною далі царюватиме темна сталінська ніч.

Ми далекі від того, щоб усіх українських підсовєтських письменників уважати московськими ступайками. Але виглядає, що ні одна з дотеперішніх признаних величин не стане на шлях пророків і Ґалілеїв, які на смертному кострі кинуть в обличчя своїх катів слово правди, вічне слово правди свого народу. Для того не вистане бути майстром поетичної форми і слова, як Тичина чи Рильський, що

> «перші вийшли на передову лінію боротьби і виступили в пресі з полум'яними віршами на захист соціялістичних здобутків нашого народу... проти погромників культури, проти тих, хто виконує ганебну роль заспівувачів чорної реакції» («Радянська Культура», ч. 6, 17 січня 1957).

Це люди з переламаними хребтами. Вони можуть писати чудові вірші чи давати майстерні переклади, але це невільники в душі і ніколи не стануть на прю зо своїми панами. Вони ізбрали благую часть...

Нащастя росте в Україні покоління нове, що не згубило ще віри в життя і в свій нарід і помимо жахливо прикрученої большевицької шруби — не здається. Інакше большевики не мусіли б бити на сполох і схвалювати своїх ухвал на 4 Пленумі. Нові українські письменники, що хоч і не знали іншої дійсности крім большевицької, піднімуть списа проти «старшого московського брата», як підняли його молоді польські й мадярські творці. Ніякий дурман «соцреалізму» не закриє на довшу мету дійсних намірів московських большевиків, а прагнення свобідного вивву думок, свободи письменницької творчости було й буде сильніше від усяких партійних реґляментацій і воно мусить тягнути за собою теж і непереможне прагнення національної волі.

З МИНУЛИХ ДНІВ:

З розповідей і матеріялів Володимира Мокловича, колишнього Бойового Референта в Окружній Команді УВО в Станиславові.

Матеріяли списав і опрацював Зиновій Книш.

Запрошуємо наших читачів до співпраці, просимо надсилати спогади, матеріяли й документи до історії українського націоналістичного руху.

З ГРАНИЦІ ДО В'ЯЗНИЦІ

Я вже згадував, що дістав наказ виїхати до Львова і зголоситися на кличку до Мілька Сеника в його мешканні при Рицерській вулиці. Не знав я, чого кличуть мене до Львова, здавалося мені, що хочуть мене відтягнути зо станиславівського терену, де я вже кілька літ сидів і міг стати підозрілим для поліції. Воно й так було, але тільки частинно, бо зараз після приїзду до Львова довідався я, що разом з кількома іншими членами УВО поїду за границю кінчати якісь спеціяльні курси. Не сказано, які саме, тільки що будуть тривати вони кілька місяців, після чого вернемося назад і будемо розподілені по різних місцях для своєї роботи. Прийшло мені тоді на думку, що вже раз колись згадував мені «Юлько» про таку можливість і тепер я переконався, що наш командир ніколи нічого надаремно не говорить, що все в нього має своє місце і своє значення.

У Львові контактувався я ввесь час в Мільком і він познайомив мене з Мірком Вербицьким, обидва ми разом мали виїжджати за границю. Дістали короткі інструкції в кого, де і на яку кличку зголо-

Тарновскіх Ґурах, списано короткий протокол і ситись в Кракові, потім Мілько виплатив нам гроші на дорогу в польських золотих, поблагословив на добру путь і ми розпращалися. В самий день виїзду пристав до нас ще третій товариш дороги, Гарвенко. Був він родом з Добромиля коло Перемишля, вперве я тоді його побачив, але назвище те було мені відоме — він був свого часу замішаний у справу атентату на Йосипа Пілсудського у Львові і виступав у т. зв. процесі федаківців.1) Здоров'я його сильно підорвалося в тюрмі, він захворів на туберкульозу, не було йому місця в краю ще й тому, що ввесь час зорила за ним поліція, отже УВО наказало йому зникнути з горизонту на якийсь час і вислала за границю.

В Кракові заопікувався нами сотник Ревюк. На забарилися ми довго, тільки переночували, за порадою Мірка переміняли польські золоті на американські доляри і того самого дня від'їхали в напрямі німецької границі на Ґури Тарновске. Там був перехідний пункт через границю, обсаджений тільки з одного боку, т. зн. з польської сторони треба було перейти власним промислом, а по німецькому боці була квартира УВО, що приймала «гостей». Ми тої околиці не знали, перший раз у житті там були, тому сот. Ревюк особисто підвозив нас під границю. В поїзді всіли ми до окремих вагонів: я з Гарвенком до одного, а Мірко з Ревюком до другого, і тоді щойно я ближче познайомився з Гарвенком. Розказав він мені про свою справу й життя — утримувався він з лекцій у своїому містечку і гіркий це був хліб. Містечко мале, там він був в усіх на очах, ні кроком ступити, щоб слідом за собою поліції не тягнути. А здоров'я таке, що на нелеґальне життя в підпіллі не дозволяє.

Швидко заїхали ми до Ґур Тарновскіх і пішли пішки в напрямі села Тарновіце, ввесь час по двоє — на переді Мірко й Ревюк, ззаду ми з Гарвенком. Надворі вже стемнілося.

Ревюк підвів нас під село і показав нам лісок, попід який мала пробігати границя, лісок ріс уже по німецькому боці. Побажав нам щастя і вернувся до Кракова.

Ніби недалеко був той лісок, але коли почали ми йти до нього, нагадав я собі з Франкового «Дон Кіхота»:

Гори, гори, ви так близько, що здаєсь, достать рукою, а прийдеться до вас тюпать, то щоби вас чорт побрав.

Здавалося, може кілометр, а може й менше до ліску, от тільки пройти зораною ріллею, та й по всьому. Почали ми йти по тій ріллі. Хоч це вже кінець листопада, але морозу не було, земля розмокла від дощів, тяжко бродити, болото липне до черевиків, — пристаємо, задихані. Не можна закурити, щоб вогонь з цигарки не зрадив нас перед пограничниками, а страх як хочеться курити! Здається, потягнув би дима раз чи два, і легше на душі стало б!

Мірко дивиться на годинник. Казав нам Ревюк, що треба йти чверть години до границі, а ми вже пів години, нема сумніву, мусіли границю минути, мабуть пішли трохи навскоси. Краще зійдемо з поля на дорогу й уже безпечно почвалаємо до того села, де нас мав ждати зв'язковий УВО.

Сходимо поволі вниз, до шляху. Видно якусь тінь, хтось стоїть, пітьма не дає придивитися, хто це. Сподіваючися, що це вже по другій стороні границі, питаюся незнайомого по-німецьки, чи дійсно ми в Німеччині.

— Так, панове, ви вже в Німеччині, — відповідає нам теж німецькою мовою.

Зідхнули ми з полегшенням.

Незнайома постать заохочує нас підійти ближче. Яке ж було моє здивування, коли побачив я перед собою польського поліцийста! Як показалося пізніше, всього кільканадцять метрів від того місця стояла поліційна станиця і він, нічого не підозріваючи, вийшов собі на хвилину надвір, навіть не був у службі тоді. На його свист вилізло з кущів кілька пограничників, надбігли й інші поліцаї — ми попалися. Закляв я в душі, що послухав Мірка і лишив у Кракові свого пістоля. Ніколи я з ним не розставався і, буть він тепер у мене в кишені, я напевно втік би. Ніхто не спішиться гнати за озброєною людиною, постріляли б трохи на пострах, а що ноги в нас молоді, ми мали б усі шанси добігти до границі, тимбільше, що страх несе як на крилах.

Тимчасом Мірко, що лишився позаду, схилився ніби поправляти щось коло черевика. В дійсності він запорпав у болото якісь речі, що могли б нас компромітувати. Властиво, нічого надзвичайного не могли нам зробити, хіба закинути нелеґальний перехід границі, а тому ми, хоч і злі самі на себе, що так нещасливо скінчилася наша нічна прогулька, та не впали в паніку. Що ж, потримають, та й випустять. І не перейшли ми границі тепер — перейдемо за тиждень, чи за два, а покищо треба думати, як видобутися з тої халепи. До того ми вже були підготовані, умовилися ще в Кракові перед виїздом, що ніби ми зовсім не знаємося, припадково наткнулися на себе аж на станції в Тарновскіх Ґурах, кожен хотів покинути Польщу і мусів собі видумати якусь імовірну історію.

До ранку перебули ми в поліційній станиці. Опісля відставлено нас до поліційного комісаріяту в

1) Від назвища головного обвинуваченого, Степана Федака.

віддано до судової в'язниці. Так і видно, що покищо більшого підозріння на нас нема, от ішли люди на зелену границю, не мали щастя й попалися, як десятки а може й сотні інших, тепер мусять за те відсидіти та й на тому кінець.

У в'язниці відобрали від мене доляри, не лишили навіть тютюну, заперли в одиночку і зараз на другий день завели до судді. Я подав своє правдиве назвище і зовсім не кривя з тим, що тікав з Польщі. Що ж я мав тут робити? Як українцеві, та ще й колишньому військовому старшині, не стелився мені рожевий шлях, прожити тяжко, заробити ще тяжче — рішився я шукати щастя на чужині. А моїх товаришів не знаю, перший раз у житті побачив їх учора.

Все те запротоколовано дуже докладно, суддя ввічливий і коректний, пропонує мені вийти на волю за кавцією сто золотих, якщо хочу, бо бачить, що маю гроші. Треба тільки написати прохання до вищого суду і за кілька днів усе буде готове. А судова справа за нелегальний перехід мене не мине, та вона відбудеться пізніше.

Не треба казати, що я з місця з великою охотою на те пристав. З одного боку це було мені свідоцтвом, що ані поліція ані суд не підозрівають, які птиці попалися їм у руки, а далі — мені коби тільки вийти на вільну стопу, другий раз уже мене не впіймають! Хоч, на дні серця, не дуже няв я віру тому, щоб так щасливо все скінчилося. Помимо того, що легкий тюремний режім, байдужа постава адміністрації і прихильність судді вказували б на правдоподібність скорого виходу — я все таки мав якесь погане прочуття. Ще більше воно скріпилося, коли день-у-день почали навідуватися до мене різні поліційні урядовці й усе наново випитувалися, чого я вибрався до Німеччини, а чому з Гарвенком і з Васильковом, а звідки я їх знаю і т. д. Ця настирливість дратувала мене і насторожувала, бо хоч я одне й те саме за кожним разом відповідав, вони терпеливо повторяли свої одноманітні допити.

Моє почуття справдилося. За якийсь час знову покликано мене до судді, що геть змінився, кудись ділась його ввічливість, повідомив мене, що суд відкинув моє прохання вийти на волю за кавцією і що я взагалі не маю права домагатися того. Дуже строго поводився зо мною, дарма що чемно. Того самого дня змінився й режім у тюрмі. Від тепер цілу ніч у камері горіло світло, на прохід випускали мене з бандитами, тюремні сторожі не зводили з мене очей і суворо відносилися до мене — зовсім іншим вітром повіяло, мусіли прийти нові накази.

— Ов, — думаю собі, — біда, зле стоїть моя справа.

Та покищо нічого ще ближче не знаю. Ще раз покликав мене суддя, вже останній, щоб довести мені до відома, що за перехід границі покарано мене тримісячним арештом. Це мене вдарило, бо звичайно давали за нелегальний перехід границі два тижні, часом менше, а часом накладали тільки грошову гривну, коли ж всадили мені на плечі аж 3 місяці, то за тим мусить критися поважніша справа. Прояснилося мені в голові, коли суддя сказав, що від тепер я стою до диспозиції станиславської прокуратури. Значить, позбирали все, що могли, тепер будуть чіпляти мені всячину з цілого станіславського терену і за всі роки, від коли вернувся я з Чехословаччини. Та коли я ближче роздумував собі те в камері, почав на мене напливати оптимізм. Чого журитися? Хіба ж зловлено мене на гарячім.

Не знав я, що в міжчасі зайшли в Станіславівщині нові події і що через те густі хмари станули мені над головою...

Один ще раз відвідав мене якийсь панок з поліції і тим разом хутко я його спекався.

— Куди ви хотіли їхати? — питається, як звичайно.

— На Гонолюлю, — відпалив я.

— Що? Як? На Гонолюлю? Чому на Гонолюлю?

— Бо там і не пахне поляком, тому там добре місце жити.

Після того припинилися в мене всякі відвідини таких типів і я був з того дуже задоволений. Вже думав я, чи не забули про мене, бо кілька тижнів пройшло і ніхто мною не цікавився.

Коли це зайшов до мене старший ключник:

— Пане Моклович, чому ви не користаєте з в'язничної бібліотеки? Маєте до того право. Так само, якщо хочете, можете докуплятн собі харчів за свої гроші.

Врадувала мене ця вістка і я таки того самого дня пішов з ним до бібліотеки. Пам'ятаю, першу книжку, що її я визичив, — «Потоп» Генриха Сєнкевича, взяв я тому, що товста і на довше вистане читати. Принесли мені хліба та й до хліба, пачку тютюну, і коли дим піднявся коліщатами під стелю камери, світ мені представився в зовсім інакших красках.

Помалу почав я освоюватися з думко, що мабуть не скоро доведеться побувати на волі. Було це якраз перед Різдвяними Святами. Прийшла мені черга йти на щоденну прогулянку по в'язничному подвір'ї, а виходив я звичайно тоді, коли перша половина в'язнів верталася вже до своїх камер. Їх замикали, а тоді випускали нас, але було, що одних відвели за пізно, а других випустили за скоро і саме таке трапилося того дня. Гарвенко скористався з хвилевої невваги ключника, парейшов попри мене і шепнув, що на днях виходить на волю. Не

було за ним нічого, щоб пришпилити справу, а кару за перехід границі вже відсидів. Більше я його з того часу не бачив. Пізніше довідався я, що звільнили теж і Мірка Вербицького. Нічого йому не доказали, навіть не знали його правдивого назвища, так він свою кару відсидів, як Васильків. Лишився я один з нашої трійці і з дня на день чекав, що повезуть мене до Станиславова.

Десь у половині лютого 1925 року зажадала мене станиславівська прокуратура. Прийшли по мене два поліцисти, скували руки на плечах і поїхав я етапами до Станиславова. Найперше до Кракора «під телеграф 2), звідти до Перемишля, потім до Львова й до Станиславова.

---

2) Так називалася пересилочна тюрма в Кракові.

Володимир Різник

ПОТРЕБА ВЛАСНОГО ОРГАНУ

Зайво здається доказувати, що ніяка громадська організація, а тим більше політична, не може обійтися без свого органу, без своєї преси. І коли по війні ОДВУ посилилося численними запрацьованими й досвідченими працівниками з нової еміґрації, а якось не вдалося аж надто пожвавити організаційне темпо, то напевно одною з поважних причин такого стану був брак власного органу. ОДВУ зо своїми Братніми Організаціями потребує в дійсності бодай тижневика, типу нпр. «Українського Слова» з Парижу. Одначе треба бути нам реалістами й не пориватися з мотикою на сонце, а тому треба вдоволятися покищо місячником «Самостійна Україна», який уже майже два роки служить ОДВУ і БО за орган.

І навіть такий місячний журнал, як «Самостійна Україна», може служити нашим цілям, коли б ми всі старалися витягати з нього як найбільше користи. Правда, що цілком інакше впливає на публічну думку місячний журнал, а інакше частіша періодична преса. Місячник не може спинятися над біжучими справами, бо поки він буде видрукований і дістанеться в руки читача, то ті біжучі справи стратили цілком на значенні, або пізніше показалися так маловажними, що скоро й забулися. А тому місячник оминає біжучі події і концентрується на справах принципових, засадничих, тривкішого характеру.

З уваги на свій характер громадсько-політичного журналу, як теж і на коло своїх читачів «Самостійна Україна» мусить заторкувати двояку тематику. Це з'ясовано в статті «На порозі десятого року», що друкувалася в числі за січень 1957 р. З одного боку розробляти там мусимо організаційну й ідеологічну проблематику ОДВУ і Братніх Організацій та давати вісті з їх життя, а з другого — занімати становище до загальних українських справ, що виходять поза межі ОДВУ і ЗДА, та давати свій вклад у національну політичну думку.

Щоб «Самостійна Україна» могла виконати це завдання, в ній мусять бути зразково поставлені обидві сторінки видавництва, редакційна й адміністраційна. Центральна Управа ОДВУ заанґажувала до редаґування журналу знаного націоналістичного діяча з рідних земель і публіциста, Зиновія Книша. Правда, і йому не легко зразу ввести потрібні зміни, бо всяке уліпшення потребує часу й праці. Та одна людина багато не поможе, бо праці для випуску журнала аж надто багато, а дальше не так легко одній людині зробити журнал цікавим. Але вже тепер заведено в журналі такі нові розділи:

а) **наші співробітники** — щоб не воювати хоч і як дорогими нам, але покійними тими самими Ольжичем, Телігою, Сеником, Сціборським і другими, а виводити живих співтворців нашої політичної думки,

б) **з минулих днів** — сторінки з історії націоналістичного руху,

в) **мандрівка по журналах** — запізнавати читачів з цікавими думками різних журналів, що їх ніхто всіх не в силі перечитувати,

г) **в царстві книг** — огляди і рецензії книжок, переважно політичного змісту, що їх неможливо всім перечитати, а варто й потрібно з ними запізнатися.

В пляні є ще й інші розділи, що будуть приходити з міру того, як знайдуться співробітники. Найважнішим черговим і одним з найцікавіших розділів був би «за сусідських плотом», де реферувалася б московська і польська праса й де писалися

б статті з ділянки наших сусідських взаємин відповідно до того, як укладаються наші відносини з ними. До реферування московської преси редактор найшов уже безплатного співробітника й буде шукати такого самого для польської, але до того потрібно грошей, щоб передплатити найважнішу московську і польську пресу. Потрібно кількадесять долярів річно за кожну з них і тут і заклик редакції «Самостійної України» до наших друзів у ЗДА: знайдіть мецената або між собою, або між нашими прихильниками, що згодився б для «Самостійної України» передплатити найперше московську, а потім польську пресу. Не забуваймо, що «Самостійна Україна» має не абияку конкуренцію в ЗДА, бо тут друкується близько десяток журналів. Деякі з них редаговані добре й цікаво і будуть притягати читачів до себе, а тому «Самостійна Україна» не тільки мусить їм дорівняти, але й перевищити, якщо хоче мати вплив на українську громадську думку.

Один в полі не воїн. І найліпший редактор не багато вдіє без добрих співробітників. Їх позискати нелегко, бо «Самостійна Україна» не може платити гонорарів за статті, а української преси в світі досить, щоб знайти місце надрукувати добру річ задармо. Тому хто з членів ОДВУ, УЗХ, МУН і Зарева може й уміє писати, повинен зголосити свою співпрацю до редакції. Для кожного пера знайдеться якась робота. В пляні є завести свого рода «поділ праці» між співробітниками, щоб кожен спеціялізувався в якійсь ділянці і став у ній експертом.

Зміст «Самостійної України» помітно поправляється. Але в ньому великий брак — нема матеріялу про ОДВУ. Виходить кумедна справа — орган ОДВУ нічого не пише про себе. А тому необхідно прийняти якісь міри, щоб до редакції правильно поступали матеріяли такого змісту:

а) статті програмові й дискусійні на організаційні теми ОДВУ і БО (як вести працю в організації, приєднувати членство, пропаґувати свої кличі, кольпортувати літературу і т. д.).

б) статті програмові й дискусійні на ідеологічні теми ОДВУ і Братніх Організацій (виховні справи, американізація молоді, місце українців у ЗДА і т. д.),

в) короткі дописи з місць про організаційну діяльність ОДВУ і Братніх Організацій,

г) листи до редакції в дискусії на заторкнені теми.

Отже від нас усіх, а в першу чергу від тих друзів, що їм дорогий дальший розвиток журналу «Самостійна Україна», а тим самим і дальший розвиток і посилення нашого середовища на тому терені, буде залежати, чи ми схочемо зробити орган цікавим для читачів, зробити його правдивим дзеркалом нашої діяльности й наших намагань допомагати визвольним змаганням українського народу і його авангардові — ОУН. Прочитайте, друзі, повищі міркування, передумайте й не зволікаючи подате свою помічну руку, бо спільними силами зумієм збудувати все, що тільки забажаємо.

ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ УЗХ І ОДВУ В ДІТРОЙТІ

14-ий Відділ УЗХ і 24-ий Відділ ОДВУ в Дітройті відбули свої Загальні Збори.

Відділ УЗХ невеликий чисельно, але суцільний, жертвенний і добре працює. Зо звітів Голови А. Левкут і інших членок Управи на Загальних Зборах 9 грудня 1956 року виходить, що Відділ відбув, крім звичайних засідань Управи, сім місячних сходин членок для запланування праці й обговорення виконаної роботи. Влаштовано багато імпрез, м. і.: новорічну забаву, вечір пам'яті Ольги Басараб, вечір - писанку, Свято Батька, великий пікнік у парку «Діброва», кілька чайних вечорів, а також співпрацював Відділ з іншими жіночими організаціями Дітройту. В звітному часі Відділ мав загальних прибутків дол. 1.971.78, з того видано на різні цілі дол. 1.300., інші видатки забрали дол. 483.53, на 1957 рік залишилося в касі дол. 184.25. З поважніших пожертов слід відмітити: ювілейний фонд ЦУ УЗХ — дол. 310., утримання школи в Німеччині — дол. 170., катедра українознавства при університеті Вейн — дол. 100, ЗУАДК — дол. 30., полк. А. Мельникові в його 65-ліття — дол. 50, видання творів О. Лятуринської — дол. 27., Олімпійський Комітет — дол. 20. Жертвовано теж на українських інвалідів, сиріт, різні ювілейні справи. Коляда дала приходу дол. 273.

До Управи на 1957 рік обрані: Голова — М. Стружовська, Заступниця Голови — А. Наконечна, Протоколярна Секретарка — Г. Білоус, Кореспонденційна Секретарка — М. Семеген, Фінансова Секретарка — З. Залуга, Скарбничка — Т. Федак. Контрольна Комісія: М. Кос, Р. Григорко і С. Семеґен. Делеґатки до Центральних Організацій: А. Левкут, К. Ониськів, С. Семеген і М. Кос, Доглядачки хворих — К. Ігнатюк і Р. Григорко.

Відділ ОДВУ відбув свої Збори 13. січня 1957 при великій участі членів. Звіти виказали, що Відділ стало відбував місячні сходини членів, а крім того дав кілька дуже вдатних імпрез, власних і спільно з іншими організаціями. Переведено теж чимало збірок на різні добродійні цілі. Одначе мається враження, що в порівнянні з рухливістю УЗХ Відділ

ОДВУ вийшов трохи слабше і це треба б поправити в наступному році.

Відділ мав поважні успіхи в фінансах. Його прибутки виносили дол. 2.066.27, а витрати — дол. 1.697.62. З поважніших позицій у прибутках відмічуємо: коляда — дол. 174, економічна база дол. 465, одноцентовий фонд — дол. 72, листопадова збірка — дол. 48, Олімпійський Комітет — дол. 45, членські внаски — дол. 83, збірка на похорони сл. п. ген. Палія-Неїло — дол. 123. Більші суми передано на національні цілі, звичайно через ЦУ ОДВУ.

На 1957 рік обрано Управу в складі: Голова — П. Залуга, Заступник Голови — М. Дякун, Секретар — В. Семеґен, Фінансовий Секретар — І. Кальніченко, Скарбник — О. Червак, культура й освіта — Л. Чучман, пропаґанда й преса — М. Семеґен.

Приріст членів в обидвох Відділах за минулий рік — за малий. Належать вони до УККА і ЗУДАК. Брали участь у спільних святкуваннях Братніх Організацій, м. і. тут належать віча й бенкети з нагоди приїзду гостей з Європи. Свято на честь полк. А. Мельника, Академія в честь сл. п. полк. Є. Коновальця, ювілейний з'їзд УЗХ, Крайові Конференції ОДВУ й МУН, Свято в честь сл. п. Ю. Головінського й інші. Обидва відділи співпрацювали в різних справах з сестринними організаціями в Віндсор, Канада. Між собою працювали в добрій згоді, на що м. і. звернув теж увагу гість з Європи, ред. Жданович, висказавшися на бенкеті, що в жодній організації не завважив такої згоди, солідарности й працьовитости, як в Дітройті між ОДВУ й Братніми його Організаціями.

Всі знаки показують, що цей дух згоди й співпраці овіватиме наші організації в їхній праці і на майбутнє.

Іван Білоус

ЗБІРКИ НА ВИЗВОЛЬНИЙ ФОНД

До Центральної Управи ОДВУ наспіли повідомлення про збірки на Визвольний Фонд при різних нагодах, а рівночасно переслано до неї зібрані гроші. Зібрано:

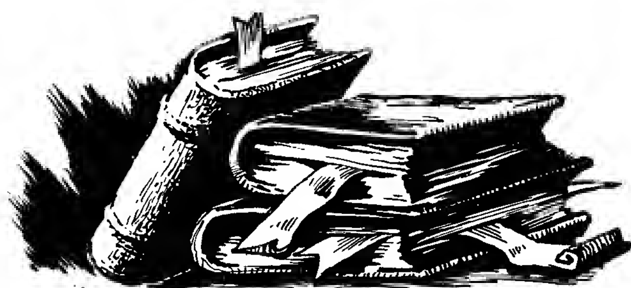
а) на христинах сина Романа в друга В. Лукницького, Скарбника Відділу ОДВУ в Аллентавн, Па' — дол. 34.

б) на христинах сина Павла з подружжя Лехновських у Рочестер, при нагоді доповіді про 15-ліття ВУНРади організаційного референта ЦУ ОДВУ, Миколи Бігуна — дол. 17.

г) окремий даток з нагоди свого Золотого Ювілею подружжя зложив член Відділу ОДВУ в Рочестер, друг П. Веселий, що помимо дуже скромних своїх приходів щедро жертвує на національні цілі, сумлінно виконує свої членські обов'язки й точно платить членські внески, з чого повинні собі брати приклад деякі інші члени того ж Відділу,

г) на весіллі друга Петра Ціціля, члена 70 Відділу з Ньюарку, що відбулося в Байон, Н. Дж., на заклик друга Михайла Білика, що перед двома роками переїхав до ЗДА з Канади — дол. 27.95.

Центральна Управа ОДВУ бажає сильного здоров'я похресникам, щоб росли на втіху батькам і на славу України, многих літ молодому подружжю, довгого віку другові П. Веселому, й теж сердечно дякує всім жертводавцям, збірщикам і ініціяторам збірок.

Михайло Шарик

ДІТИ ВІЙНИ, ЧАСТИНА 1, 2 І 3.

(Клюб Приятелів Української Книжки, видавець Іван Тиктор, Вінніпеґ 1955-56, ст. 126 кожна)

Михайло Шарик — відомий у Канаді громадський діяч націоналістичного руху. Від часу свого приїзду до Канади перед тридцяти роками він стояв і далі стоїть на чільних становищах «Української Стрілецької Громади» й «Українського Національного Об'єднання» і ріст та досягнення обидвох тих великих націоналістичних організацій багато завдячують діяльності Михайла Шарика, його організаційному хистові і бесідницькому талантові.

А тепер Михайло Шарик зарепрезентував себе перед нами з іншого боку — як автор, випускаючи в світ свої спогади в трьох частинах, з яких перша розказує про молоді роки автора до відродження української державности в Галичині, друга на злуці УГА з денікінською армією і третя доводить розповідь до часів уже після його приїзду до Канади.

Українська мемуаристика — надзвичайно бідна. Те, що появилося друком за останніх двадцять і п'ять років, аж ніяк не заспокоює потреби утвердити в пам'яті народу змагання останніх двох поколінь. Тому кожну нову книгу спогадів людей, що жили в тих часах і були свідками державного й по-

літичного відродження українського народу, можна тільки привітати. Тимбільше треба це сказати про спогади Михайла Шарика, що багато дечим відрізняються від того, що дала досі наша мемуаристика. На сторінках «Дітей війни» — назва взята від таємної організації патріотичної української молоді в родинному селі автора — розгортаються перед нами події не в сухій хронології літописця. Хоч в автора феноменальна пам'ять, що може по стільки роках відтворювати докладні дати і пригадувати імена дієвих осіб його оточення з дитячих ще літ, то сама розповідь відбігає від хронікарського спогадництва, — це барвиста низка картин з побуту й пережавинь автора, де погідність юнацької душі переплітається з трагічними моментами жорстокої долі воєнної доби. Особливо можна це сказати про першу, найбільш зворушливу частину, коли в автора щойно народжується свідомість приналежности до української нації й обов'язків, що з того випливають і які визначили ввесь його дальший життєвий шлях.

Розповідь автора витримана в деякому патосі, одначе він не разить читача, навпаки, надає книзі свіжости чуття, відчувається в ньому щирість любови до свого народу, що не виливається чорнилом на мертвому папері, а пливе з глибини людської душі. І через те «Діти війни» мають значення не тільки історичного матеріялу, але й виховну вартість, без уваги на вік читача, що вже й казати про молоде покоління.

Автор перебув визвольні змагання 1918-1920 років у літунській частині українських збройних сил. Цей рід зброї був ще в зав'язку в часі першої світової війни, а в українській армії він далеко не вистачав дійсним воєнним потребам, не було часу і змоги його розбудувати. І про нього так мало відомо, що кожний рядок, кожне слово, що написані про українське літунство, мусять зберігатися з подвійною увагою. Треба б тільки заохотити автора, щоб напружив він свою і так небуденну пам'ять і відтворив з найбільшою докладністю все, що відноситься до історії українського літунства.

Для читачів «Самостійної України» зокрема приємно читати «Діти війни», бо автор книги — націоналіст, що дійшов до свого світогляду не ідеологічними роздумуваннями, а більше твердою школою життя. Його націоналістичний світогляд, що пробивається з кожного розділу спогадів, це органічне, з душі української нації виросле світовідчування, що виявляє себе в динаміці й активности його військової, політичної і громадської дії.

Трудно замкнути буйне життя громової доби на сторінках однієї книги. Зокрема нам дуже хотілося б щось більше почути від автора про незвичайно цікаві й важні з історичного боку моменти з діяльности УВО у польському війську та в подільських районах Галичини з часів перед 1926 роком і ми радо привітали б автора на сторінках «Самостійної України» в нашому розділі «З минулих днів».

Зиновій Книш

Мандрівка по журналах

«ЮС НЬЮЗ АНД ВОРЛД РІПОРТ» з 11 січня 1957 вияснює причини і зміст «доктрини Айзенговера». На Близькому Сході ЗДА мають двох союзників: Туреччину — з одного боку на підставі «доктрини Трумана» і з другого через Північно-Атлянтійський Пакт — і Пакістан, що разом з ЗДА є членом Південньо-Східнього Азійського Пакту. Кожна аґресія Совєтів на одну з тих країн тягне за собою автоматично воєнну допомогу ЗДА. Але поміж Туреччиною і Пакістаном є сім країн — Єгипет, Ізраїль, Сирія, Лібанон, Трансйорданія, Ірак і Савді-Арабія — що не мають ґарантії ЗДА супроти большевицької аґресії (інша річ, чи її вони хочуть). В той спосіб на Близькому Сході відкриваються ворота для можливої совєтської експансії. Деякі з тих країн — Туреччина, Ірак, Пакістан, Іран — зв'язані з Великою Британією оборонним союзом у т. зв. Баґдадському Пакті. Інші арабські країни відмовилися приступити до нього, так само нема там ЗДА.

«Доктрина Айзенговера» має на меті виповнити вільні ворота між Туреччиною і Пакістаном:

а) попередженням, що яканебудь військова аґресія СССР на одну з країн Близького Сходу негайно потягне за собою оборону її зо сторони ЗДА,

б) деклярацією і пропозицією економічної допомоги тим країнам.

Від «доктрини Трумана» різниться вона тим, що: а) ціллю «доктрини Трумана» було протиставитися совєтській загрозі для Греції й Туреччини, б) Труман оферував тільки фінансову й технічну допомогу, хоч, щоправда, вислав пізніше вишкільні військові місії до обидвох тих країн.

НАДІСЛАНЕ ДО РЕДАКЦІЇ:

Вісті, Орган Українського Допомогового Комітету в Бельгії, місячник, 1957, ч. 1(193).
Голос Спасителя, релігійний місячник, Йорктон, рік 29, 1957, ч. 1.

Наш Клич, офіційний орган української колонії в Арґентіні, тижневик. 1957. чч. 1-4 (1. 140-1.143)
Українське Життя, Чікаґо, рік 11, 1957, чч. 1-5, 7-8.
Хлібороб, тижневик, Курітіба (Бразілія), рік XXXIII, 1956. ч. 50 (1. 251).

Bulletinette, by Ukrainian Orthodox League of USA, vol. 3, №2, 1957

M. SHYAM
1916 FORRESTDALE AVE.
CLEVELAND, OHIO

INDEPENDENT UKRAINE
COOPER STATION P. O. BOX 4
NEW YORK 3, N. Y.

Return Postage Guaranteed

PRINTED MATTER